Editie 2 / 2023

onze weidevogels

Aanvalsplan Grutto vordert gestaag

Rekenen met ANLb en eco-regelingen

Oortwijn combineert 257 koeien met weidevogels

NIEUW! NU MET 16 X DIGITALE ZOOM
3G/4G CAMERA
naar de website
WARRANTY 3 YEAR WARRANTY

inclusief geprogrammeerde SIM kaart
LUDA FARM

SOLAR FENCE
- compleet en gereed voor gebruik
- op voorraad met snelle levering
- werkt overal en altijd
- zonder wifi of internet
info@solarfence.nl . 0593 - 565887. Smalbroek 20 9411 TT Beilen

NEUTKENS
Specialist in zaaizaden
Deskundig advies
Weidemengsels, klavers en kruiden
Mengsels voor groenbemesting
Mengsels voor akkerranden
Hét adres voor:
BIOLOGISCH ZAAIZAAD
Bel Pim Clotscher voor meer info: 06-83521185
Lantie 1a, Vessem www.neutkens.nl
0497-59 17 94 info@neutkens.nl

Pompen op zonne-energie
Aqua Delta
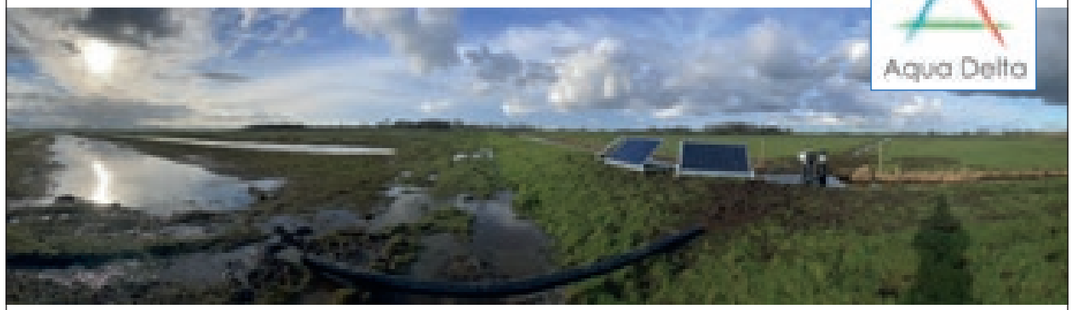
Aqua Delta ontwikkelt en produceert waterpompen op zonne-energie. Deze worden veelvuldig ingezet voor weidevogelbeheer, om een leefomgeving te creëren op resterende stukjes grasland. De overheid verstrekt hiervoor subsidie aan de agrarische sector.

Verder bewijzen de pompen hun nut bij diverse vormen van waterbeheer, zoals het controleren en aanpassen van het waterpeil ten behoeve van de landbouw. Het assortiment bevat verschillende varianten, met afhankelijk van het type een capaciteit van 10 tot 65 kuub per uur. Deze waterpompen kenmerken zich door een duurzaam karakter, want ze draaien voor 100% op zonne-energie en hebben geen accu nodig. Ze werken met een hoge efficiency en de onderhoudsbehoefte is gering.

Zowel de ontwikkeling als de productie van de waterpompen vindt plaats in Nederland. Als compacte organisatie met korte lijnen heeft Aqua Delta doorgaans snel een expert beschikbaar om je te adviseren over de meest passende oplossing.

www.aqua-delta.nl

VOORWOORD

Het zijn de kleine dingen die het doen

Onze Weidevogels – sinds de vorige editie en ook nu weer aangevuld met onze Akkervogels – wordt gelezen door een bont gezelschap aan boeren, loonwerkers, vrijwilligers, (weide)vogelspecialisten en medewerkers van natuurorganisaties en provincies. Dat is een mooie bijvangst, want naast het geven van inzichten, tips en inspiratie zorgt ons magazine daarmee ook voor verbinding en begrip. Dat is altijd nuttig als basis voor (meer) samenwerking.
Boeren zijn en blijven voor ons de kerndoelgroep, want op de boerenvelden en -akkers zitten de weide- en akkervogels en daar liggen ook de kansen om het nog beter te doen voor onze gevleugelde vrienden. Dat hoeft niet gelijk groots met een enorme plasdras, een vossenraster of ingewikkeld project, maar juist met 'kleine dingen' kunnen er al mooie resultaten gehaald worden. Denk aan: maaien van binnenuit, akkerranden en bufferstroken met passende gewassen (tip: luzerne), het inzaaien van kruidenmengsels en ga net even wat later het land op, zeker nu het voorjaar zacht en nat is. Die rust is vaak voor het uitkomen van de nesten, de bodem en opbrengsten verderop in het seizoen het beste. En wat te denken van stal-/stromest of compost strooien op het land in plaats van drijfmest. Laat je verrassen door de resultaten op allerlei vlakken. Probeer het eens op een van je percelen; die vrijheid heb je toch gewoon als ondernemer!
In deze editie komen veel boeren aan het woord over hun bedrijfsstrategie in relatie tot weidevogels. Duidelijk is dat stappen zetten op het gebied van weidevogelbeheer en daarmee ook vaak biodiversiteit, bodemkwaliteit en water, losstaat van de bedrijfsomvang. De reportage bij de Noord-Hollandse melkveehouderijfamilie Oortwijn-Hellingman toont dat aan, maar ook de resultaten van boeren in Friesland met mozaïekbeheer geven aan dat inzet en flexibiliteit de sleutel tot succes zijn.
Natuurlijk wil je als boer niet te veel risico nemen met je productieopbrengsten. Landschaps-, natuurbeheer- en extensiveringsmaatregelen hebben daar mogelijk invloed op. Hoe maak je dit (financieel) behapbaar? Op pagina 42-45 staat een overzicht om slim gebruik te maken van vergoedingen en eco-regelingen.
Maar geld is niet de belangrijkste motivatie en garantie voor succes. Het genieten van de vogels, van de vogelgeluiden, het vinden van de nesten, het groot worden van de jongen en de eventuele samenwerking met vrijwilligers en jagers geeft pas echt voldoening. Ga voor de 'kleine dingen die het doen'. Zoek de juiste balans met het landschap; voor jezelf, je gezin en omgeving.

Met lentegroet,
Mark Oude Luttikhuis

Ook namens Agrio-collega **Robert Ellenkamp** en **Gijs Gjaltema** van Jeen Communicatie
Initiatiefnemers van onze Weidevogels

INHOUD

06

Profiteren weidevogels van druppelirrigatie?

Weidevogels faciliteren en grasopbrengst verhogen via druppelirrigatie. Een proef-project in Geesteren (OV).

14

Groot melkveebedrijf met weidevogels kan

Darin Oortwijn uit Warder (NH) telde 331 nesten op 126 hectare in 2022.

22

Minder kevers in mestflat door pesticiden in voer

Via krachtvoer en bijproducten krijgen koeien ongemerkt pesticiden binnen.

28

Aanvalsplan Grutto vordert gestaag

Een taai proces maar het budget en het aantal gebieden groeit.

38

Mozaïekbeheer verdriedubbelt broedparen Húnserpolder

Veel variatie en flexibiliteit in weidevogelbeheer zijn de sleutels tot succes.

42

Rendabel extensiveren met eco-regelingen en ANLb

Weidevogelbeheer kan met regelingen en subsidies worden rond gerekend.

EN VERDER

Beeldverhaal 11
Kruiden zaaien met een drone

Beeldverhaal 34
Vossenraster in het water

Column Weidevogelman 35

EN VERDER IN ONZE AKKERVOGEL

Jaarlijkse tellingen van patrijzen sturen de ANLb-maatregelen in Gelderland 04

Groei akkervogels door meer veldstruweel 08

Terug naar de heg 12

Profiteren weidevogels mee van druppelirrigatie?

Weidevogels faciliteren én grasopbrengst verhogen. Dat zou zomaar de uitkomst kunnen zijn van het project 'Weilandirrigatie.' Zover is het echter nog lang niet. Na een hoopvolle pilot met druppelirrigatie in grasland hoopt de projectgroep groen licht te krijgen van provincie Overijssel voor een vervolg. De provincie wil op haar beurt graag een gedegen en maatschappelijke onderbouwing van het projectplan.

Tekst: Jenny Braaksma
Beeld: Marcel Tettero

Melkveehouder Chiel Kamphuis wil met druppelslangen de grutto's op zijn percelen houden.

Druppelirrigatie zorgt voor 100 procent benutting van water; met sensoren kun je sturen op hoeveelheden

Een kwart van zijn perceel van 5,2 ha levert Chiel Kamphuis in ten behoeve van de weidevogels, om vervolgens te profiteren van de druppelirrigatie op de overige 75 procent van datzelfde perceel. Dat is wat het project inhoudt, kort door de bocht. Om het maatschappelijke belang van druppelirrigatie in grasland aan te tonen, heeft de projectgroep hulp gevraagd bij kennis- en adviesbureau Aequator. Volgens adviseur Jelle Faber zijn er drie factoren die zwaar meetellen: de weidevogelstand, efficiënte benutting van water en de toepasbaarheid van dit project op andere locaties.

Minder te foerageren

Langdurige droogte maakt het niet alleen moeilijk voor gewassen, maar ook voor weidevogels. Zonder vocht bovenin de bodem trekken de wormen zich terug. En dus hebben de grutto's, kievieten en tureluurs die ieder jaar op het land van melkveehouder Chiel Kamphuis in Geesteren (OV) neerstrijken minder te foerageren. Chiel Kamphuis: „De laatste jaren ben ik intensief met weidevogelbeheer bezig. De grutto's keren steeds terug op hetzelfde stuk weiland, maar de droogte van de laatste jaren maakt het vinden van voedsel voor de paartjes én kuikens erg moeilijk. Het is ons een doorn in het oog."

In de omgeving zijn verschillende plasdrassen te vinden waar weidevogels gebruik van maken. Hennie Schröder van de Vogelwerkgroep Geesteren is enthousiast over de resultaten, maar ook realistisch: „Dat kunnen we niet van alle boeren verwachten." Het stuk grond van Kamphuis waar de grutto's jaar na jaar op afkomen, is namelijk tevens het meest productieve stuk grasland. Om dat onder water te zetten, is te kostbaar. Bovendien zijn Chiel en zijn ouders aangesloten bij het keurmerk On the way to PlanetProof, waarbij het een voorwaarde is dat 50 procent van het voer van eigen land komt. Zonder de sneden van dit stuk perceel wordt dat lastig.
Druppelirrigatie biedt wellicht dé oplossing. Vogelwerkgroep Geesteren voorzag het gedeelte van het perceel onder het kruidenrijke grasland vorig jaar van dripslangen. Hennie Schröder licht toe: „We plaatsten een soort noodopstelling om te kijken wat het zou doen. Met mooie resultaten: het natte kruidenrijke grasland zorgde voor meer wormen en insecten waardoor er meer te foerageren was." Chiel vult aan: „Met een vochtige bodem creëer je leven op de zode dat ook voor muggen, vliegen en larfjes aantrekkelijk is. Dat is perfect voedsel voor de gruttokuikens." Vijftien pullen werden vliegvlug. Nu wil de projectgroep opschalen: in plaats van een noodoplossing moet er een duurzaam irrigatiesysteem van 70 kilometer lang komen dat de komende 25 jaar kan blijven liggen.

Waterbenutting

Chiel is naast boer ook werkzaam bij het waterschap Vechtstromen. Vanuit die hoek is er ook brede belangstelling voor het project. „We hebben hier veel stuwbouw. Wat weg is, is weg. Het grondwaterpeil zakt. Dus als je met minder water meer efficiëntie kan behalen, zijn wij bij het waterschap ook enthousiast."
Over de techniek kan Boike Damhuis van Water4All meer vertellen: „Meerjarige druppelirrigatie in grasland is niet compleet nieuw. We hebben al op andere locaties gezien dat het bodemleven aan de gang blijft door alles met capillaire werking te onderhouden. Daardoor is er geen extra beregening nodig. We hebben het echter nog niet eerder ingezet om weidevogels te faciliteren."
Beregenen met haspels gaat nog vaak met dieselaggregaten. Dit zorgt voor veel uitstoot. Steeds vaker wordt dan ook op zonne-energie beregend. Omdat dit alleen kan als de zon zich laat zien, is de kans op verdamping erg groot. Het idee van druppelirrigatie is dat je de droogte in de bodem voorblijft. Volgens Damhuis bespaart het systeem maar liefst 70 procent water ten opzichte van beregenen met haspels, voor eenzelfde grasopbrengst. „Druppelirrigatie zorgt voor 100 procent benutting van het water. Met sensoren kun je sturen op hoeveelheden."
Een ander voordeel: via dit systeem kun je ook direct vloeibare meststoffen toevoegen. Dat scheelt niet alleen een aantal werkgangen, maar maakt de kans op uitspoeling minimaal

Omgevingsfactoren op orde

Een voorwaarde voor het slagen van het project is dat de omgeving ook ingesteld is op weidevogels. Anders komen de vogels in de vaak genoemde ecologische val terecht. Bij Chiel Kamphuis is de omgeving, op uitzondering van de intensief bemeste percelen na, er volledig op ingericht om de grutto's zoveel mogelijk te faciliteren:

- De randen van het gehele perceel zijn ingezaaid met kruidenrijk zaadmengsel en worden niet bemest.
- Er zijn stroomrasters aangebracht om predatoren zoals vossen op afstand te houden.
- De gemeente heeft toestemming gegeven om bomen die roofvogels gebruiken om dit perceel af te speuren naar prooien, te 'herplaatsen'. In de praktijk wordt de betreffende boom hier gekapt; op een andere locatie worden nieuwe bomen aangeplant.
- Naast het grasland ligt bouwland waarop maïs wordt geteeld. Hier komen veel kieviten op af: fanatieke vliegers die kraaien te lijf gaan om nesten en kuikens te beschermen.

IJzerrijk bronwater is een risico voor het vervolg van het project.

doordat de juiste hoeveelheden direct door de bodem benut worden.

Toepasbaarheid op andere locaties

Het project is nog niet eerder uitgevoerd en is een flinke investering. De totale kosten worden geschat op 120.000 euro voor het eerste gedeelte van het project, waarvan de bronboring zelf de grootste kostenpost is. Daarnaast komen de materiaalkosten en de graafwerkzaamheden. Een volledige uitvoering van het project zal ruim 200.000 euro gaan kosten. Fondsen komen vanuit verschillende hoeken, waaronder een Rood voor Groen-regeling in samenwerking met een loonbedrijf en het SBNL. Ook heeft de projectgroep aanvragen lopen bij het NWB Waterinnovatiefonds en de Europese Leader-subsidie.

Om de implementatie te laten slagen is het van essentieel belang om het water voor de druppelirrigatie uit een goede waterlaag te halen. Daar zit ook direct het grootste risico. Rob Borgerink van Jotem Waterbehandeling adviseert het projectteam om het vooral praktisch te houden. „Een installatie die 25 jaar blijft liggen, moet niet te veel onderhoud met zich meebrengen. Drinkwaterkwaliteit is bijvoorbeeld niet nodig voor dit doeleinde." De projectgroep is vooral beducht op een grote hoeveelheid ijzer in het water. Hennie Schröder: „IJzer maakt de installatie niet duurzaam, dan roest het hele systeem vast." Echter, ontijzeren door te beluchten kost veel energie volgens Borgerink, en brengt dus de nodige kosten met zich mee.

Potentie voor onderzoek

De bronboring vindt plaats bij de stal van Kamphuis. Tijdens één boring worden peilbuizen aangelegd op drie verschillende dieptes. Als er één waterlaag voldoet aan de kwaliteitseisen, moet het water 1,2 kilometer afleggen naar het weidevogelperceel. Daar wordt 70 kilometer aan leidingwerk neergelegd in een vakverdeling. Deze aanpak biedt veel potentie voor onderzoek, volgens Aequator. Jelle Faber: „De vakken zijn in te delen als proefvelden en daarmee kun je vragen gaan onderzoeken als 'In hoeverre gaat de voedselbeschikbaarheid voor weidevogels omhoog?', 'Verbetert het algehele bodemleven?' en 'In hoeverre stijgt de gewasopbrengst?'"

Of de hoge kosten voor de aanleg uitkunnen en of dit project op grotere schaal toepasbaar is zal pas na het beantwoorden van deze vragen en weidevogeltellingen te beoordelen zijn. Wanneer gaat het project echt van start? Als het aan de projectgroep ligt: aankomend najaar. Na het opnieuw inzaaien van de grasmat – inclusief kruidenmengsels. ◄

Kruiden zaaien met de drone

Met een drone kun je op het juiste moment kruiden zaaien in bestaand grasland zonder weidevogels te verstoren. Kruiden zijn belangrijk voor het aantrekken van insecten als voedsel voor de vogels. Jan Wiersma (dronepiloot, links) inspecteert met collega Sytze Jan de drone voor het doorzaaien. Arjan Jansma van Qlobel verzorgt het zaaien zelf: „We verpakken de zaden eerst in bolletjes. De zaden kiemen in de bolletjes en groeien direct door naar de ondergrond." Arjan vertelt dat deze manier van zaaien steeds vaker ingezet wordt. Naast het voorkomen van bodemverdichting en verstoring is ook de snelheid een pluspunt: de drone zaait 5 tot 10 hectare per uur. ◄

Tekst: Gijs Gjaltema
Beeld: Qlobel

Bedrijfskenmerken
135 melkkoeien
80 hectare grond in gebruik waarvan 20.5 ha met ANLb beheer
ruim 1.1 miljoen kg melk per jaar

Vol inzetten op kruidenrijke randen

Bert Faber

Ambassadeur van het Platteland is een rol die melkveehouders Bert en Bertha Faber uit het Friese Achlum op het lijf is geschreven. Ze willen de boer en burger verbinden, de wereld is voor hen groter dan het boerenbedrijf. Daarin geven ze ook de ruimte aan weidevogels. Ze zien binnen het nieuwe GLB kansen voor weidevogels met het aanleggen van bufferstroken.

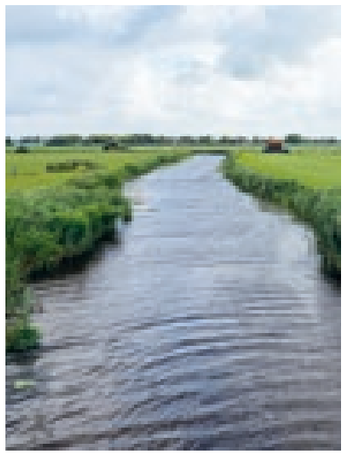

Bert is een van de zestig veehouders die meedoen aan het ambassadeursprogramma van FrieslandCampina. De veehouder, die samen met zijn vrouw Bertha het bedrijf in 2001 overnam van zijn schoonouders, vindt het mooi om binnen zijn bedrijfsbeheer ruimte te geven aan de natuur en de vogels. Als kind al nam Berts vader hem in het voorjaar mee het land in. Die was geen boer en kon volgens Bert ook geen eieren zoeken, vertelt hij lachend. “Die zorgde dat hij vooraf wist waar ze lagen zodat wij ze konden vinden.” Het was wel het begin van Berts enthousiasme voor de natuur en liefde voor weidevogels.

Vol inzetten op kruidenrijke randen

Nu hij zelf boer is, zoekt Bert binnen de nieuwe wet- en regelgeving naar de kansen voor hun bedrijf en de weidevogels. Binnen het nieuwe GLB halen ze alles uit de kast. “Wij gaan voor goud!” Zo zetten ze vol in op de bufferstroken, waarvan Bert verwacht dat dit de weidevogels op het land zeker zal helpen. “Vanuit het ANLb starten we komend jaar met randenbeheer met kruidenrijk grasland. De bufferstrook bestaat nu uit een meter binnen het GLB en vier meter vanuit ANLb. In totaal betekent dit op ons bedrijf 8,8 hectare grasland”, vertelt Bert. “We moeten vier indicatorsoorten kruiden in de strook hebben. Dit is vooral een kwestie van verschralen. We hebben ook volvelds kruidenrijk weidevogelgrasland. Dat is ook echt blijvend grasland.”

Populatie moeilijk stuurbaar

Het helpen van de populatie weidevogels blijft weerbarstig, volgens de veehouder. Soms heeft hij nieuw land helemaal ingericht voor de vogels en gaan ze broeden bij de buren op hoogproductief grasland. Ook in zijn gebied is er predatie. En er broeden inmiddels drie kiekendieven. “Prachtig als je die over het land ziet zweven, maar ja...” De populatie is redelijk stabiel op hun land en Bert is er kien op dat alle nesten op de stippenkaart geteld worden. Hij wil resultaat zien. Zijn passie voor de vogels is een leidraad. Dat gaat verder dan alleen de euro’s, of het GLB-pakket. “Wij hebben geen plasdraspakket, maar in het voorjaar zet ik de greppels vol water voor de weidevogels.” Vol trots laat de veehouder een filmpje zien dat hij vorig voorjaar maakte. Water, kruidenrijke weide en de kenmerkende roep van de kievit. “De mooiste tijd van het jaar”, glundert hij.

> In het voorjaar zet ik de greppels vol water voor de weidevogels.

Thuiskomen

Naast weidevogels heeft Bert ook een passie voor boerenzwaluwen. “Die horen echt bij onze boerderij”, vertelt hij vol enthousiasme. De terugkeer van de vogels uit het zuiden noemt hij ‘thuiskomen’. “Ik zorg dat ik altijd de staldeur op een kier heb staan zodat de zwaluwen in en uit kunnen vliegen”. Het melkveebedrijf van familie Faber is gelegen aan een smalle vaart omringd door riet. Bert vertelt hoe de zwaluwen daar altijd prachtig over het water scheren op zoek naar insecten.

Ambassadeur

De belangrijkste motivatie voor Bert om deel te nemen aan het Ambassadeursprogramma is om de groeiende kloof tussen de boer en burger te dichten. Zo plaatste hij aan het begin van de oprit in het weidse landschap een informatiebord waarop staat wat er op dit bedrijf allemaal gedaan wordt voor vogels en biodiversiteit. “We doen veel met kruidenrijk grasland en daar broeden ook de weidevogels. Maar dat zie je vanaf de weg niet. En je wilt ook niet dat mensen dat verstoren,” legt de Friese veehouder uit. “We liggen niet echt aan een toeristische route, maar je ziet er wel eens mensen bij stilstaan.” Bert zoekt ook actief de mensen op. Hij is erg actief in het dorpsleven, onder andere in het bestuur van het dorpshuis. Bert verbindt graag, het zit in zijn bloed.

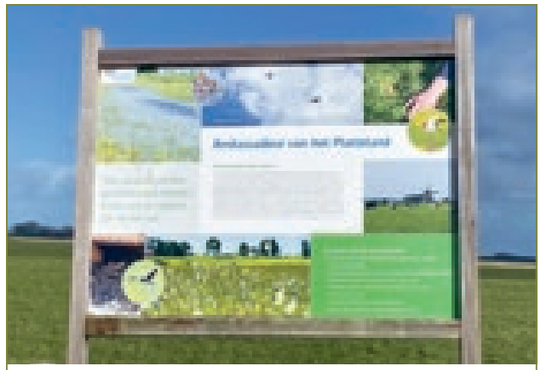

Ambassadeurs van het Platteland

Veel veehouders in Nederland zetten zich in voor het beheer van natuur en landschap. Zuivelonderneming FrieslandCampina is trots op haar leden-melkveehouders en hun inspanningen en startte daarom het programma ‘Ambassadeurs van het platteland’. Inmiddels zijn zo’n zestig melkveehouders door heel Nederland ambassadeur. Persoonlijke verhalen van de ambassadeurs worden verzameld en gedeeld met consumenten, klanten, afnemers én collega-melkveehouders. Bij veel van de ambassadeurs staat ook een gepersonaliseerd landschapsbord op het erf: zo kunnen passerende wandelaars en fietsers lezen welke inzet de boeren leveren op het gebied van natuur- en landschapsbeheer.

FrieslandCampina
nourishing by nature

‘Door weidevogels rust te gunnen, heb je meeste kans op resultaat’

Dat grootschalige veehouderij en goed weidevogelbeheer elkaar niet in de weg hoeven te zitten, bewijst familie Oortwijn-Hellingman als geen ander. In 2022 werden 331 nesten op de percelen van de Noord-Hollanders gevonden. Het geheim van het succes is kuikenland, zegt Darin Oortwijn. „We hebben een uitkomstpercentage van 85 procent. Door de weidevogels rust te gunnen, heb je de meeste kans op resultaat.”

Tekst: Annemarie Gerbrandy
Beeld: Ellen Meinen

Drie weken na het interview vond Darin Oortwijn de eerste nesten van kieviten.

Darin Oortwijn heeft de eerste kieviten, grutto's en scholeksters al gezien, maar nog geen nesten gevonden. Het is half maart, koud en nat; een paar dagen voor het gesprek lag er nog sneeuw op de percelen van de Noord-Hollander. Hoe anders was dat vorig jaar, toen

'Als een kraai of reiger het veld invliegt, krijgt die gelijk twintig tot dertig kieviten en grutto's achter zich aan'

rond dezelfde tijd al vijf nesten waren geteld. Toch twijfelt de melkveehouder er niet aan dat de weidevogels ook dit jaar de percelen van het melkveebedrijf in Warder weten te vinden; de boeren zetten zich al meer dan 25 jaar in voor weidevogelbeheer. „Als je meedoet, moet je het goed doen", vindt Oortwijn: „Wie A zegt moet ook B zeggen."
En met succes. Vorig jaar werden 331 nesten op in totaal 126 ha gevonden, in 2021 zelfs 340. Het aantal grutto-paren verdubbelde in twee jaar tijd van 31 naar 60, het aantal slobeenden ging van 12 in 2020 naar 28 in 2022. Opvallend is dat de meeste nesten worden gevonden op de huispercelen die pal achter de boerderij liggen. Hier is een zeer hoge dichtheid aan weidevogels te zien (zie perceelkaart). Op 17,09 ha van deze huis-percelen werd het maaien of beweiden voor een periode van drie weken uitgesteld, tot en met 10 juni. In totaal werd op 25 procent van de legselbeheerpercelen lastminute-beheer (kuikenland) afgesloten. Met rustpercelen en extensieve beweidingspercelen komt dit percentage uit op ruim 34 procent.

Schipperen met huiskavel

Op het dressoir in de keuken prijkt de Gouden Grutto Pul Trofee die de familie Oortwijn-Hellingman vorig jaar kreeg uitgereikt van ANV Water, Land & Dijken. Een kroon op het werk, vindt Oortwijn. Het bedrijf is sinds 1995 lid van de agrarische natuur-vereniging. Schoonvader Maarten Hellingman, voorheen boer op het bedrijf, hield zich ook al fanatiek bezig met weidevogel-beheer. Oortwijn stopte in 2016 een aantal jaar met agrarisch natuurbeheer. „We moesten op 10 ha land beheer met een uitgestelde maaidatum uitvoeren. Dat wilden we niet, dat was niet haalbaar voor ons. We zijn een melkvee-bedrijf en hebben al veel beperkingen door weidevogelbeheer, het moet werkbaar blijven. Na een paar jaar is Water, Land & Dijken hiervan afgestapt en hebben we het legselbe-heer weer opgepakt. Dat past beter bij onze bedrijfsvoering."
Achter de boerderij ligt een huiskavel van 80 ha. Tot voor dit jaar gebruikte Oortwijn in het voorjaar slechts 6 à 7 ha hiervan voor het weiden van de ruim tweehonderd melkkoeien. Op de rest van de kavel broeden weidevogels zo laat hij op een perceelkaart zien. „In het voorjaar is het schipperen met de huiskavel. Dan liggen er wel tweehonderd nesten, daar jaag je geen koppel koeien van een dergelijke grote omvang in", zegt hij. De koeien gaan rond half mei overdag naar buiten. Vanaf eind juni, als de weidevogels en hun jongen naar elders zijn vertrokken, vindt er dag en nacht weidegang plaats. „We voeren de koeien tot die tijd bij in de stal. Dat betekent dat er 1.000 kg extra krachtvoer doorheen gaat."
Oortwijn heeft nog nooit uitgerekend wat dat hem extra kost en of hij dat kan wegstrepen tegen de vergoeding voor weidevogelbeheer. Dat is ook niet belangrijk, vindt de melkveehou-der. Voor dit jaar heeft hij overigens een groter oppervlak voor de weidegang van melkkoeien tot zijn beschikking, in totaal 25 ha, omdat hij een hoek maïs heeft verplaatst naar een ander perceel.

Familie Oortwijn-Hellingman heeft een melkveebedrijf met 247 melk- en kalfkoeien en 120 stuks jongvee.

Landwerk in eigen beheer

De Noord-Hollander probeert in het voorjaar zo vroeg mogelijk te bemesten, het liefst al voor het weidevogelseizoen begint, hoewel dat dit jaar vanwege de nattigheid niet gaat lukken, zegt hij. Hij rijdt drijfmest met de trekker en mesttank uit, zodat de vogels daar zo min mogelijk last van hebben. „Als je met een sleepslangbemester aan de gang gaat, trek je de slang overal

Oog voor weidevogels

Darin Oortwijn heeft enorm veel kijk op weidevogelbeheer, stelt veldco-ordinator Willem Overweg van ANV Water, Land & Dijken. „De vrijwil-ligers op zijn bedrijf vinden heel veel nesten, maar het grootste deel wordt door Darin zelf vanaf de trekker gevonden. Hij heeft er oog voor. We hoeven ook nooit tevergeefs bij hem aan te kloppen om een contract voor kuikenland af te sluiten. Vorig jaar hebben we 30 ha kuikenland ingezet, los van extensief beweiden en laat maaien. Zoveel percelen en hectares inzetten voor kuikenveld op een groot gangbaar melkveebedrijf komt in mijn werkgebied niet voor en al helemaal niet op huisperce-len. Darin heeft de ambitie om het aantal nesten op zijn land ieder jaar verder te laten groeien. Ook dochters Wendy en Marly, de bedrijfsopvol-gers, zijn met de weidevogels begaan. Ze krijgen het met de paplepel ingegoten."

Oortwijn heeft door het grote aantal nesten 30 ha kuikenland.

overheen. Dat willen we niet. Je kunt wel hoedjes over de nesten leggen, maar als je dat 's ochtends doet en de sleepslangbemester is pas 's middags klaar, liggen de nesten veel te lang koud en komen de vogels niet meer terug." Rollen en kunstmest strooien doet hij bij voorkeur als de vrijwilligers al naar de eerste nesten hebben gezocht. Hij vindt zelf ook veel nesten, vooral als hij met de trekker in het land rijdt. „Vaak begin ik aan de buitenkant van een perceel. Dan zie je nog niet zoveel nesten. Maar tijdens het tweede rondje zijn de weidevogels al een beetje aan de trekker gewend en blijven ze op hun nest zitten. Dan rol ik eromheen en gooi ik al rijdende een markeerstok uit het raam op de plek waar ze ongeveer moeten zitten. Aan het eind van de rit zet ik de stokken overeind. Dat kost wat extra werk maar je weet dan precies waar de nesten liggen."
De nesten van een tureluur en slobeend zijn het lastigst te vinden. „Als ik een tureluur omhoog zie schieten, houd ik dat plekje in de gaten. Dan zet ik de trekker in de achteruit en benader de plek van de andere kant. De vogel zit dan alweer op zijn nest, dan zie je die vaak wel. Een tureluur maakt een kuiltje in de grond en vouwt daar gras overheen. Soms moet je goed zoeken: dan zit je op je knieën in het gras en weet je dat het nest daar ergens moet liggen, maar zie je het niet."

Aantal nesten op percelen Oortwijn

Soort	2020	2021	2022
Grutto	31	53	60
Kieviet	139	150	154
Scholekster	37	48	40
Slobeend	12	19	28
Tureluur	45	56	42
Visdief	1	0	0
Wilde eend	12	11	3
Gelekwikstaart	0	1	0
Krakeend	0	1	2
Nijlgans	0	1	0
Plevier	0	0	1
Knobbelzwaan	0	0	1
Totaal	**277**	**340**	**331**

Broedsucces kuikenland

Ook het maaien doet Oortwijn in eigen beheer. De eerste snede vindt niet voor half mei plaats; voor die tijd valt er niets te maaien vanwege de grote ganzenoverlast in de Zeevang, het gebied waarin het bedrijf ligt. Voorheen maaide de veehouder om de nesten heen, maar door het grote aantal nesten op zijn percelen heeft hij er drie jaar geleden voor gekozen 30 ha vast te zetten voor kuikenland. Dat gebeurt in overleg met weidevogelcoördinator Willem Overweg van Water, Land & Dijken. Het kuikenland wordt voor twee weken dichtgelegd om de kuikens de mogelijkheid te geven vliegvlug te worden. Zo nodig wordt die periode in overleg met Overweg nog eens met een week verlengd. „Dat betekent dat we in die twee tot drie weken niet in het pullenland komen. Ook niet om bijvoorbeeld distels te spuiten", legt Oortwijn uit.
Op de perceelkaart van 2022 is goed te zien dat de vele nesten een balvormig geheel vormen; zo dicht liggen ze bij elkaar.
Als een kraai of reiger het veld in vliegt, krijgt die gelijk twintig tot dertig kieviten en grutto's achter zich aan, lacht Oortwijn.
„In principe komt de vliegende predator het gebied niet in, als de weidevogels maar niet worden afgeleid door mensen of machines. Dan gaan ze jou als 'vijand' zien en hebben ze geen oog meer voor de echte vijanden. Als de pullen uit het nest zijn, gaan ze op zoek naar voedsel. Dan zijn ze het meest kwetsbaar. Met pullenland voorkom je dat de kuikens na het maaien geen dekking meer in het gras kunnen zoeken en een gemakkelijke prooi voor roofdieren worden. We hebben een uitkomstpercentage van 85 procent; het aantal gruttoparen is de afgelopen twee jaar verdubbeld. De pullen worden groot en komen hier als volwassen vogel weer terug. Dat is echt te danken aan het pullenland."

Extensieve beweiding

Een andere succesfactor in het weidevogelbeheer is extensieve beweiding. Voorheen had Oortwijn een pakket met een uitgestelde maaidatum tot 1 juni. Met extensieve beweiding laat hij tussen 1 mei en 15 juni schapen en mogelijk wat pinken op een perceel van 16 ha land lopen, 1 tot 1,5 GVE per ha. Door het perceel op tijd te beweiden, ontstaat grasland dat uitermate geschikt is voor weidevogelkuikens, zegt de melkveehouder. „Vaak is het gras eind mei dusdanig lang dat het niet meer geschikt is voor pullen omdat ze zich er niet meer doorheen kunnen bewegen. Kuikens zijn meer gebaat bij gras dat korter is met open plekken ertussen."
Ook bij extensief beheer bekijkt Oortwijn samen met zijn weidevogelcoördinator wanneer kan worden gemaaid. „Als er te veel kuikens lopen, stellen we het nog een week uit."
Het gras dat op het kuikenland blijft staan, is overigens niet meer geschikt voor de melkkoeien. De kwaliteit wordt minder, omdat het begint te schieten, aldus Oortwijn. „Dat wikkelen we in ronde balen en voeren we aan het jongvee. Dat kan omdat we ruim in ons land zitten. Als je scherp moet boeren, wordt dat lastiger."

Brutale nijlganzen

Ondanks alle maatregelen worden ook op de percelen van Oortwijn-Hellingman nesten gepredeerd. Zo barst het van de ganzen in polder Zeevang. Vooral nijlganzen zijn heel brutaal, vindt Oortwijn. Die jagen weidevogels weg en maken de eieren kapot. Bovendien houden overwinterende kol- en brandganzen het land tot ver in het voorjaar kaal, waardoor de weidevogels minder dekking in het gras kunnen vinden. De vos is beheersbaar in het gebied. Desondanks plaatst Oortwijn vossenrasters om twee percelen heen: een perceel van 5 ha en een perceel van 13 ha dat aan het dorp grenst. „Het raster houdt niet alleen vossen, maar ook huiskatten tegen", aldus de Noord-Hollander. Het nadeel van vossenrasters is dat het aanleggen en opruimen ervan een enorme klus is, vindt hij. Ook staat hier nog geen vergoeding vanuit het ANLb tegenover. Water, Land & Dijken bekijkt op dit moment of voor vossenrasters een pakket kan worden afgesloten.
Darin Oortwijn kijkt altijd weer uit naar het voorjaar. De mooiste tijd van het jaar, vindt hij. „Weidevogelbescherming is een hoop werk. Maar ik zou het verschrikkelijk vinden als hier geen weidevogels meer kwamen. We hebben ook 20 km riet langs onze percelen staan. Als je op een brug of dam staat, wil je niet weten hoeveel vogels je hoort, ook de plevier en de kwikstaart. Daar word ik blij van." ◄

Bedrijfsgegevens

Darin, Sandra, Wendy en Marly Oortwijn-Hellingman in Warder (NH) hebben een melkveebedrijf met 247 melk- en kalfkoeien en 120 stuks jongvee. Het bedrijf heeft 183 ha grasland in gebruik, waarvan 150 eigendom en 25 ha pacht van Staatsbosbeheer. Op 25 ha wordt maïs geteeld. In 2022 werden 331 nesten op 126 ha land gevonden, waaronder 154 kievitsnesten, 42 tureluurnesten, 60 gruttonesten en nesten van enkele bijzondere soorten zoals krakeend, plevier en slobeend. De familie ontving in 2022 de Gouden Grutto Pul Trofee voor hun inspanningen voor de weidevogels.

Nestpannen leggen

In Friesland kunnen de loonwerkers los met mestrijden. Op sommige plekken duurde het dit voorjaar wat langer omdat er veel regen en nog een beetje sneeuw viel. Des te belangrijker om in de gaten te houden of er al nesten in de percelen zitten. Die nesten kunnen met een nestpan beschermd worden tegen de sleepslang van de bemester. Door de felle gele kleur vind je ze gemakkelijk terug. ◄

Tekst: Sandra Wilgenhof
Beeld: Ellen Meinen

Minder kevers voor weidevogel door pesticiden in mestflat

Resten van gewasbeschermingsmiddelen in weidemest zijn niet goed voor insecten die in de mestflatten leven. Vooral kevers lijken er last van te hebben en dat beïnvloedt het insectenmenu van boerenlandvogels. Wat dat betekent voor de weidevogel is niet helemaal duidelijk.

Tekst: Martine Bruinenberg en Nick van Eekeren van Louis Bolk Instituut
Beeld: Louis Bolk Instituut, Ellen Meinen

In 2019 vonden de onderzoekers Jelmer Buijs en Margriet Mantingh residuen van gewasbeschermingsmiddelen in verschillende voedermiddelen en drijfmest op melkveebedrijven. De aanwezigheid van deze residuen in weidemest heeft mogelijk een negatief effect op insecten die afhankelijk zijn van mest voor voeding en voortplanting. Het Louis Bolk Instituut onderzocht vervolgens de aanwezigheid van residuen van gewasbeschermingsmiddelen in het voer van melkkoeien en de mate waarin dit wordt teruggevonden in weidemest.

Proefopzet

Acht melkveebedrijven, zes gangbare en twee biologische bedrijven, in het veenweidegebied in West-Nederland deden gedurende het weideseizoen 2020 mee aan de proef. De rantsoenen van de koeien waren op alle bedrijven gras-gebaseerd. Het ruwvoer werd aangevuld door krachtvoer, maar in sommige gevallen ook door andere producten zoals bierbostel en aardappels. Op ieder bedrijf werden monsters van alle voedermiddelen in het melkveerantsoen verzameld. Daarnaast werd er 10 kg verse mest van de lacterende koeien verzameld. De voermonsters en een submonster van de mest werden door Eurofins Lab Zeeuws-Vlaanderen geanalyseerd op 664 verschillende pesticiden. Van de resterende mest zijn daarna kunstmatige mestflatten gemaakt die op een grasland bij Kennis Transfer Centrum (KTC) Zegveld zijn neergelegd. Na één en na twee weken werd het aantal insecten in deze flatten geteld.

Ook in biologisch voer

In alle voermonsters werden residuen van gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen (zie tabel 1). In de ruwvoeders zaten over het algemeen minder residuen dan in de krachtvoeders en bijproducten. In bierbostel werd een hoge concentratie van het insecticide cypermethrin aangetroffen. Verder werd in dit product ook de synergist piperonylbutoxide gevonden. Dit middel versterkt de werking van insecticiden. Ook in gerst en (gangbaar) krachtvoer werd een combinatie van een insecticide met piperonylbutoxide aangetroffen. In aardappels zaten vooral herbiciden en in grasbrok werden juist veel fungiciden gevonden. Residuen van gewasbeschermingsmiddelen waren in het biologische krachtvoer lager dan in het gangbare krachtvoer,

Effect op diergezondheid

Het effect van de residuen van gewasbeschermingsmiddelen op de gezondheid van de koe zijn niet onderzocht. Alle individuele gewasbeschermingsmiddelen bleven onder de norm voor zoogdieren. Het is echter niet bekend wat de cocktail aan middelen op de gezondheid van de koe doet. De cocktail aan verschillende middelen in het voer – waaronder veel fungiciden – kan in de pens van de koe bijvoorbeeld effect hebben op de daar levende micro-organismen. Zo'n 10 procent van de microben in de pens betreft schimmels die gevoelig zijn voor fungiciden. Daardoor kan de microflora verschuiven. Dit heeft mogelijk effect op de vertering en benutting van het voer in de pens, maar ook op de pensgezondheid en daarmee op de gezondheid van de koe.

Tabel 1. Aangetroffen gewasbeschermingsmiddelen in verschillende voedermiddelen

Voedermiddelen	Aantal monsters	Aantal pesticiden/ monster	Pesticiden totaal µg/kg DS	Insecticiden µg/kg DS	Herbiciden µg/kg DS	Fungiciden µg/kg DS	Overige [1] µg/kg DS
Gras	7	10	67	8	18	29	12
Graskuil	5	9	52	5	21	16	10
Grashooi	3	12	49	4	17	21	7
Bierbostel	1	**26**	2.375	**1.564**	17	**104**	**682**
Aardappels	2	8	376	4	**358**	9.8	4.5
Bietenpulp	2	13	167	1	86	80	2
Gerst	1	12	331	84	0	18	**229**
Grasbrok	1	18	725	6	69	**611**	39
Krachtvoer gangbaar	9	**19**	429	**123**	13	69	**225**
Krachtvoer biologisch	2	7	71	1	5	59	6

1) Overige ~ synergist, aviciden, plantgroeiregulatoren, etc.

Met permethrin in de mest werden de hoogste aantallen vliegenlarven en vliegenpoppen geteld

maar ook de biologische voeders waren niet geheel vrij van gewasbeschermingsmiddelen.

Niet afgebroken

Op basis van de rantsoenen van de dieren en de gehaltes van de verschillende gewasbeschermingsmiddelen in de voedermiddelen is per bedrijf de dagelijkse opname van de middelen berekend. Opgeteld namen de koeien hiermee 8 tot 50 verschillende residuen van gewasbeschermingsmiddelen op. Deze residuen komen in eerste instantie in de pens terecht. Daar worden ze deels gemetaboliseerd. Een deel van de gewasbeschermingsmiddelen komt in de bloedbaan en daarna in de organen terecht. Daar zullen de residuen ophopen, onschadelijk gemaakt worden of via de nieren met de urine uitgescheiden worden. De residuen die niet in de pens gemetaboliseerd worden en ook niet in de bloedbaan terechtkomen, waaronder veel pyrethroïden (zoals deltamethrin en cypermethrin), worden niet afgebroken en komen grotendeels intact in de mest terecht.

Verstoring ontwikkeling insecten

Niet alle gewasbeschermingsmiddelen die in het voer zaten, werden ook teruggevonden in de mest. Terwijl er tot 50 verschillende soorten in het voer aangetroffen werden, zaten er maximaal 8 middelen in de verzamelde mest (zie tabel 2). Op alle bedrijven werd het herbicide chloorprofam in de mest aangetroffen. Daarnaast werden op alle bedrijven insecticiden in het rantsoen aangetroffen, maar niet op alle bedrijven werd dit teruggevonden in de mest; dat geldt ook voor piperonylbutoxide. De biologische bedrijven (G en H) hadden weinig insecticiden in het voer en er werden dan ook geen insecticiden in de mest aangetroffen.

De concentratie aan insecticiden in de mest van de gangbare bedrijven was in sommige gevallen hoog genoeg om de ontwikkeling van insecten te verstoren: zowel voor vliegen als voor kevers zijn de overlevingskansen laag bij een deltamethrin-gehalte van 100 µg per kg droge stof, maar ook bij een concentratie van 20 µg per kg droge stof kan er al een effect optreden (Wardhaugh et al., 1998).

Tabel 2. Aangetroffen gewasbeschermingsmiddelen in de mest (µg per kg droge stof)

	A	B	C	D	E	F	G	H	Gemiddelde
Herbicide (chloorprofam)	25	44	34	40	25	73	26	29	37
Insecticide (cypermethrin)	23	59		97	110	21			62
Synergist (PBO)		62				50			56
Permethrin (Cis + Trans) 1)	1.853								1.853
Fungicide (m.n. Difenyl)	67	139	84	62	67	80	127	72	87
Overige (Antraquinon)		16	9	11	8	14	13	11	12
Totaal	**1.980**	**310**	**127**	**226**	**210**	**238**	**181**	**112**	

1) Drie dagen voor monstername werd permethrin als pour-on toegediend aan de koeien op bedrijf A.

Figuur 1. Aantallen kevers (larven en adulten) en aantallen vliegen (larven en poppen) per 500 gram verse mest afkomstig van verschillende bedrijven

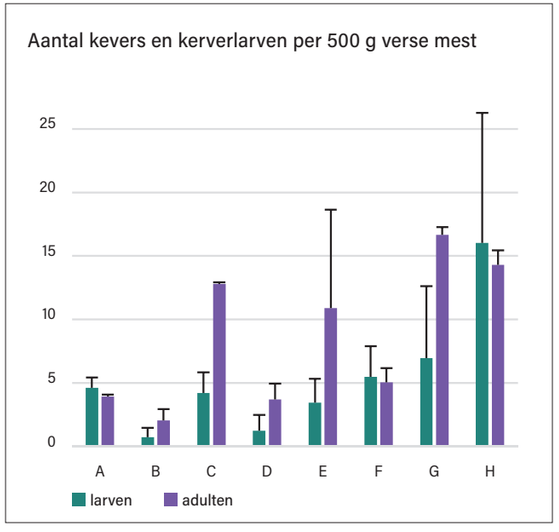

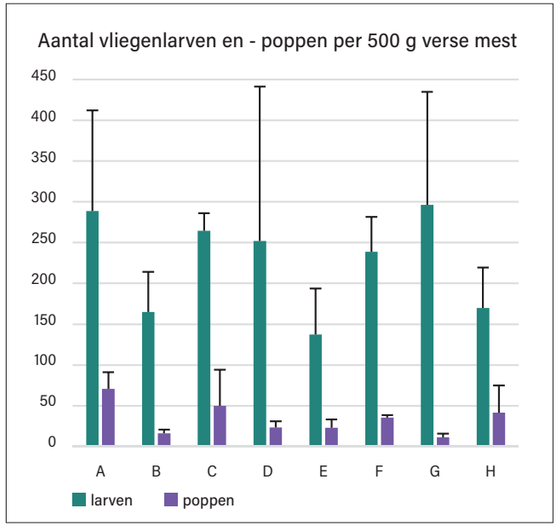

Meer vliegenlarven

De verzamelde mest is in kunstmatige mestflatten neergelegd op het land en vervolgens is na één en na twee weken de aanwezigheid van vliegen en kevers in verschillende ontwikkelingsstadia (larve, pop, adult) geteld. Op de beide biologische bedrijven (G en H) was de aanwezigheid van kevers en keverlarven in de mest hoger dan op de gangbare bedrijven (zie figuur 1). De bedrijven A, B, D en E hadden de hoogste concentraties aan insecticiden in de mest en dit was terug te zien in lagere aantallen kevers en keverlarven.

Het effect op vliegenlarven en vliegenpoppen was minder duidelijk. Bij het bedrijf met permethrin in de mest werden juist de hoogste aantallen vliegenlarven plus vliegenpoppen geteld. Dit is mogelijk veroorzaakt door de lagere aantallen keverlarven. Keverlarven eten vliegenlarven en minder mestkevers betekent waarschijnlijk meer mestvliegen. Hoe dat de balans in voeding voor weidevogels stuurt, is niet onderzocht en dus nog onbekend. Uit literatuuronderzoek is wel bekend dat boerenlandvogels zoals spreeuwen en zwaluwen in Nederland substantieel minder mestkevers in hun dieet hebben dan in het buitenland. ◄

Referenties

Artikel Bruinenberg et al., 2023. Agriculture, Ecosystems and Environment 344.
Artikel Wardhaugh et al., 1998.

Conclusies onderzoek

- ► Er zijn residuen van gewasbeschermingsmiddelen in alle bemonsterde voeders aangetroffen.
- ► Gehaltes aan residuen waren lager in biologische dan in gangbare voedermiddelen.
- ► De aanwezige residuen waren zowel herbiciden als fungiciden of insecticiden.
- ► De residuen van met name insecticiden die in de mest terechtgekomen zijn, waren aanwezig in dusdanige concentraties dat ze een negatief effect hadden op de mestfauna – met name op kevers.
- ► Mestkevers zijn onderdeel van het dieet van verschillende boerenlandvogels.

‘Natuurlijke kruiden werken het beste’

Melkveehouder Piet de Vries in Rijperkerk is een echt natuurmens. Aangestoken door een enthousiaste leermeester op de lagere school raakte hij besmet met het weidevogelvirus. Voor Piet zijn kruidenrijke graslanden een belangrijk onderdeel van een werkwijze om het weidevogels naar de zin te maken.

Piet is naast melkveehouder ook bestuurslid van een van de zes Friese Collectieven: de ‘Noardlike Fryske Wâlden’. Ook is hij actief als jager. Vol passie vertelt hij hoe hij zijn bedrijfsvoering zoveel mogelijk afstemt op de weidevogels. Water en kruiden zijn volgens de veehouder essentieel om het ze naar de zin te maken. Het gaat om de ideale biotoop.

Natuurlijke kruiden

Aan de keukentafel zit ook Jos Groot Koerkamp van Limagrain. Net als Piet een enthousiaste weidevogelman. Limagrain ontwikkelde twintig jaar geleden al een speciaal kruidenrijk mengsel, in samenwerking met weidevogelboeren in Friesland. “Je moet de balans weer herstellen. Natuurlijk voorkomende kruiden zijn hiervoor de basis,” vertelt Jos. “Een van de veehouders met wie we hieraan samenwerkten was Hessel Agema en hij kreeg met dit mengsel heel veel grutto’s op zijn land. Daarom is het mengsel Grutto Mengsel gaan heten.”

Veehouder Piet de Vries onderschrijft het belang van origineel voorkomende kruiden. “Kruiden die van nature voorkomen in een gebied moeten de dienst uitmaken. Weidevogels fourageren daar het beste op.”
Drie jaar geleden zaaide hij drie hectare van het Gruttomengsel in, ook gestimuleerd door het Collectief. De veehouder zaaide het mengsel door in een vanggewas, een succes. Jos: “Het Grutto Mengsel van Limagrain is gericht op extensief beheer. Er zijn ook kruidenrijke mengsels gericht op hoge productie, maar die zijn niet per definitie geschikt voor weidevogels. In het Grutto Mengsel zitten kruiden die bloeien en daarmee insecten aantrekken. Die zijn weer erg belangrijk als voedsel voor de weidevogels.”

Gras van beheersland

De opname van het mengsel door de koeien is goed, vindt Piet. “Ik pacht ook 30 hectare grasland in beheersgebied. Van dit structuurrijke gras voer ik maximaal 2 kg ds per koe. Meer kunnen koeien van dit ruige kruidenrijke gras niet opnemen. Met een Grutto Mengsel lukt dat wel”. Ook is hij ervan overtuigd dat het kruidenrijk grasland bijdraagt aan de gezondheid van de koeien.
De Friese veehouder verwacht dat door het verdwijnen van de derogatie de aandacht voor kruiden toe zal nemen. “Ik denk dat kruiden hierin kunnen helpen door stikstofbinding en mineralisatie.” Hij denkt dat het voor iedere veehouder interessant is om 10 tot 15 procent van zijn land met kruiden in te zaaien. “Daarboven kost het geld.”

Biotoop optimaliseren

De inspanningen van Piet om de biotoop van de weidevogels op zijn land zoveel mogelijk te herstellen blijken succesvol. Op een perceel waar de grutto’s al 5-6 jaar waren vertrokken, kwamen ze vorig jaar weer terug. “Als je de biotoop weer klaar maakt, dan werkt het wel.” Overall heeft hij het gevoel dat de populatie weidevogels op zijn land redelijk stabiel is. “Ik heb ook jaren loonwerk gedaan en toen ook veel kavels strakgetrokken”, vertelt hij. “De ruilverkaveling heeft ook hier heel veel impact gehad op het landschap. De tijden zijn nu weer veranderd.” Een verandering die voor hem als natuurliefhebber veel beter voelt.
Een belangrijke rol hierin is weggelegd voor de bevlogen gebiedsregisseurs die erg actief zijn met mozaïekbeheer. “Die kunnen ondernemers met beheerspakketten over de streep trekken om aan weidevogelbescherming te gaan doen”, ziet Piet. Die euro’s zijn volgens hem een goede prikkel, maar de liefde voor de weidevogels moet het succes brengen.

Maaien pas als het kan

Piet is er erg scherp op dat hij het maaien van de eerste snede afstemt op het beste moment voor de weidevogels. “Ik ben ook wel eens begonnen te maaien direct na de toegestane maaidatum, maar ik zag dat het te vroeg was. Ik ben toen gestopt en de volgende dag zag je alle kuikens in het weiland ernaast lopen.” Hij pleit ook voor veel meer flexibiliteit in de maaidatum.
”Vroeger kregen we op de praktijkschool in Oenkerk les in maaien en daar hadden ze speciale aandacht voor maaien in weidevogelgebied. Dat is nu niet meer. In het onderwijs is volgens mij nog veel te winnen voor de weidevogels.”

In het Grutto Mengsel zitten kruiden die bloeien en daarmee insecten aantrekken.

Aanvalsplan Grutto vordert gestaag

Onder grote belangstelling werd twee jaar geleden het Aanvalsplan Grutto gelanceerd. Kartrekker en oud-politicus Pieter Winsemius stelde het Aanvalsplan in 2020 op, samen met Ferd Crone, Vogelbescherming Nederland, It Fryske Gea en de Friese Milieu Federatie. Doelstelling: 35 robuuste gebieden voor de grutto, verdeeld over zeven provincies. Een taai proces, zo blijkt uit geluiden uit het veld. Maar het beschikbare budget groeit en daarmee groei- en ook de kansen om het plan te laten slagen.

Tekst: **Erik Kruisselbrink, Gijs Gjaltema**
Beeld: **Marcel van Kammen, Ellen Meinen**

Met inbreng van provincies, landbouw- en natuurorganisaties en wetenschappers moet het Aanvalsplan Grutto redding bieden aan de weidevogels in ons land. En uiteraard ligt de focus daarbij op herstel van de populatie grutto's. In Friesland is het doel om het aantal broedparen grutto's te laten groeien van ruim 7.500 in 2022 naar 10.000 in 2030.

Om de populatie te herstellen, is het streven dat boeren en natuurbeheerders gezamenlijk kansgebieden van circa 2.000 hectare creëren in 35 gebieden. Deze worden optimaal ingericht en beheerd voor weidevogels. Het gaat dan om open weidegebieden met een hoog waterpeil en kruidenrijk grasland, waar laat in het jaar wordt gemaaid. Om dat te bereiken, sluiten provincies contracten af met de agrarische collectieven, natuurterreinbeheerders en andere grondeigenaren. De collectieven gaan vervolgens bij boeren langs om te vragen of zij bereid zijn meer weidevogelbeheer-pakketten af te sluiten in de kansgebieden.

Belangstelling onder veehouders groot

Sinds de lancering van het Aanvalsplan is er veel gebeurd. Achter de schermen en in het veld. Provincie Friesland, waar zich veel van de kansgebieden bevinden, benadrukt dat het om langjarige projecten gaat. In de provincie is afgelopen jaar in 4 gebieden met het Aanvalsplan Grutto gewerkt en is er 800 hectare nieuwe agrarische natuur gerealiseerd met aanvullende ANLb-middelen vanuit het Aanvalsplan Grutto. Landelijk wordt dit jaar opgeschaald van 13 naar 26 gebieden. Dat had nog meer kunnen zijn als er meer geld beschikbaar was. De belangstelling onder boeren is groot.

Meer geld beschikbaar

In 2022 was er 3 miljoen euro beschikbaar voor de realisatie van het Aanvalsplan Grutto. Dat is in 2023 gegroeid naar 8,1 miljoen euro en groeit door naar 16,2 miljoen in 2026. Voor de periode 2023 tot en met 2027 is er in totaal 62,7 miljoen euro voor agrarisch natuurbeheer in het kader van het Aanvalsplan Grutto. Een belangrijke voorwaarde voor het succes van het plan. Want de belangrijkste reden dat de theorie nog maar nauwelijks is omgezet in de praktijk? Dat is inderdaad geld, stelt Piet

Piet Spoorenberg van Vogelbescherming Nederland. „Er moet een veel betere vergoeding komen voor boeren."

Spoorenberg van Vogelbescherming Nederland. „Er moet een veel betere vergoeding komen voor boeren. Een gemiddelde melkveehouder zou 20 procent van zijn bedrijf kunnen inzetten voor weidevogelbeheer; het Aanvalsplan

‘De overheid zou op continuïteit moeten sturen; dat doet een boer ook’

Grutto mikt op 40 procent. Dat betekent serieus minder melkproductie en dus veel te weinig inkomen. Daar moet je een ander verdienmodel tegenover zetten." Daarbij ziet Spoorenberg onder andere een rol weggelegd voor de zuivelindustrie. „Boeren krijgen nu alleen een vergoeding voor het gras dat ze nu minder kunnen maaien. Maar dat ze minder melk kunnen produceren, wordt totaal nog niet meegenomen in de vergoeding."

Afwaarderen grond

Ook voor de overheden ziet Spoorenberg een verantwoordelijkheid weggelegd als het gaat om de compensatie voor boeren die een deel van hun grond inrichten voor weidevogelbeheer. „In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zou geld beschikbaar moeten komen voor het opkopen van grond voor het Aanvalsplan Grutto. De overheid zou dat bijvoorbeeld voor 60.000 per hectare moeten opkopen en het voor 20.000 euro verkopen aan boeren die aan de slag willen met het Aanvalsplan Grutto. Iets vergelijkbaars moet dan ook voor pacht gelden. De overheid zou op continuïteit moeten sturen; dat doet een boer ook." In dat kader benadrukt Spoorenberg ook nog het belang van beheercontracten met een langere looptijd. „Op dit moment wordt gesproken over zesjarige beheercontracten, maar dat is veel te kort. Daar kunnen bedrijven hun verdienmodel en investeringsplannen niet op baseren. De provincies zijn nu bezig nog onvoldoende informatie over, dus die wilden ze eerst nog ontvangen voordat ze een uiteindelijke beslissing nemen. Sinds die tijd hebben we weer niks gehoord."

Extensivering door grondaankoop provincie

Dat het Aanvalsplan Grutto is uitgebreid van 34 naar 35 kerngebieden, is te danken aan een vereniging van zeventien melkveehouderijen en een schapenhouderijbedrijf in de polder van Oosterwolde (GD). Onder de noemer van De Vier Merken willen zij grond van de provincie kopen om extensiever te kunnen boeren.
Het gaat bij het project van De Vier Merken om in totaal 200 hectare: 80 hectare in Doornspijk (onder Elburg), 80 hectare in Oosterwolde (boven Elburg) en 40 hectare verspreid in de omgeving. De provincie kocht die grond een aantal jaren geleden van een boer om een piekbelaster bij een Natura 2000-gebied bij ’t Harde uit te kopen en naar Doornspijk te verplaatsen. De 80 hectare in Oosterwolde willen zij gebruiken voor extensivering. En zij hopen de 40 hectare die verspreid ligt, te kunnen ruilen tegen extra 40 hectare in Oosterwolde. In totaal krijgen de boeren dan 120 hectare voor extensivering in gebruik, in een polder die in totaal 2.000 hectare groot is.

Stroperige communicatie

De boeren in het Gelderse veenweidegebied richten zich onder meer op weidevogelbeheer en verbetering van de biodiversiteit. Ze hebben zich verzameld in een stichting, De Vier Merken, en een subsidieaanvraag bij de provincie gedaan van 300.000 euro voor weidevogelbeheer. De financiering van de grond moeten ze nog rond zien te krijgen. De grond wordt ondergebracht in de stichting en terug gepacht door de boeren. Het aanvankelijke enthousiasme is echter inmiddels behoorlijk getemperd door de in hun ogen stroperige communicatie met de provincie.

Keiharde realiteit

De boeren dienden eind september een plan in bij de provincie en deden een bieding op de grond van hun stoppende collega. „Op 27 december kregen we een brief terug van de provincie met als enige mededeling dat er in totaal twaalf biedingen waren gedaan", aldus Jan-Willem Schoonhoven, een van de initiatiefnemers. „Voor de bieding hadden we ook al contact met de ambtenaar die over agrarisch natuurbeheer gaat. Hij vond het een heel mooi plan maar er gebeurt niks. We hebben alleen te horen gekregen dat de subsidieaanvraag voor 300.000 euro was afgewezen. We hadden die aanvraag gedaan in het kader van POP3 in het kader van landbouwinnovatie. Maar het was niet innovatief genoeg, volgens de provincie. Verder kregen we acht weken geleden alleen te horen dat de elf andere biedingen nog aanvullende informatie hadden gekregen. Maar daar hadden ze

Klein deel van de kosten

De Vier Merken is nu met BoerenNatuur bezig om subsidie te krijgen in het kader van het ANLb. „Maar dat is maar een heel klein deel van de kosten, want extensivering heeft grote gevolgen voor de hoeveelheid melk die een melkveehouder produceert en dus voor zijn inkomsten. Verder moeten we het tot nu toe uit eigen zak betalen." De kosten per bedrijf verschillen. „Dat ligt er helemaal aan in hoeverre het bedrijf al aan weidevogelbeheer doet. Dat kan 5 procent zijn, maar ook 25 procent. En als je dan nog hoger gaat, dan loopt het echt in de papieren qua omzetverlies. Zeker met de stijgende rente. Kortom: het Aanvalsplan Grutto ligt er al een aantal jaren, maar er gebeurt weinig mee."

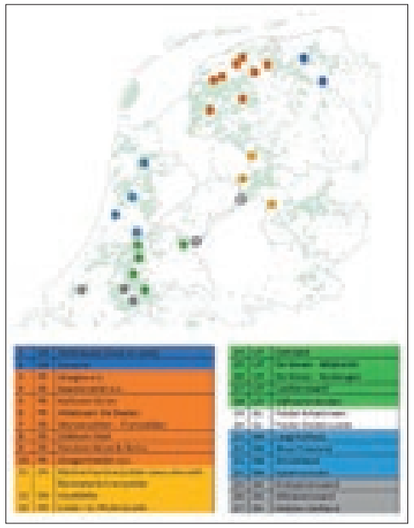

Een overzicht van de locaties waar Aanvalsplan Grutto zich op richt.

om de termijn in het kader van het ANLb te verlengen naar twaalf jaar. Eigenlijk zou dat naar minimaal twintig jaar moeten. Liefst zelfs dertig."

Gestage groei

Inmiddels zijn er twee gebieden in Friesland waar met LIFE-IP middelen (Nederlands programma voor Klimaatadaptatie) agrarische collectieven en provincie bezig zijn met een vrijwillige regeling waarbij agrarische grond gedeeltelijk wordt afgewaardeerd, maar wel agrarische grond blijft. De provincies zetten bovendien in op geld uit het Transitiefonds (NPLG) om hiermee aan de slag te kunnen. Daarnaast is er een groep boeren in de polder Oosterwolde die zelf het initiatief heeft genomen om met het Aanvalsplan Grutto aan de slag te gaan. Zij willen extensiveren door gezamenlijk de grond op te kopen van een boerenbedrijf dat kort geleden is opgekocht door de provincie in hun omgeving. Lees op de volgende pagina's meer over deze twee concrete projecten. ◄

De Nije Pleats al sinds 2010 pionier

In het Friese Soarremoarre, vlakbij Nes, was men het Aanvalsplan Grutto voor. Jitze Peenstra (40) is 'natuurlijk' vleeskoeienhouder op 'De Nije Pleats', met 120 tot 130 (1,2 GVE/ha) Wagyu-runderen op 70 hectare. Jitze en zijn vader Geert waren samen met twee buren, in totaal 200 hectare, al 100 procent omgeschakeld op weidevogelbeheer in het voorjaar. Die buren zijn Jan Peenstra, oom van Jitze, en Broer Voolstra.
„Onze gronden zijn zo'n tien jaar geleden omgezet naar particulier natuurbeheer met weidevogeldoelstelling", aldus Peenstra. „Dit betekent dat de grond afgewaardeerd is door de provincie waardoor de economische druk op de grond deels verdwijnt. Alle drie de bedrijven waren al extensief en biologisch, in een open veenweidelandschap, dus dit paste precies in de bedrijfsvoering. Weidevogels hebben rust, kruidenrijk grasland, hoog waterpeil en zeker ook beweiding nodig. Met onze koeien maken we het mozaïek. We hebben het voordeel ook dat wij het waterpeil op onze grond zelf kunnen regelen."

Hulp bij uitrol

Peenstra is als pionier ook nauw betrokken bij het Aanvalsplan Grutto in zijn omgeving. „Wij zitten in het veenweidegebied Aldeboarn/De Deelen. Dat kun je verdelen in Noord en Zuid en met name in Noord bevinden zich twee kernen die je met Aanvalsplan Grutto kunt versterken. Wij zitten zelf in het noordwesten. Toen wij anderhalf jaar geleden voor de eerste keer informatie over het plan kregen, waren er in ons gebied wel een stuk of tien boeren die ook wel oren hadden om geheel of gedeeltelijk deel te nemen aan het Aanvalsplan Grutto."
Een van de zaken waar de boeren tegenaan lopen is dat de contracten veel langer moeten doorlopen, stelt Peenstra. „Ze hebben het nu over twaalf jaar, maar dat moet minstens het dubbele zijn om je bedrijfsvoering erop te kunnen aanpassen."

Verdienmodel nog lastig

Een concreet verdienmodel is op dit moment nog lastig, ziet Peenstra. „Een hogere melkprijs of lagere waterschapslasten; dat lijkt het hem niet te worden. Daarvoor krijgen we geen medewerking van externe partijen als waterschap en zuivelfabrikant. Dus we hebben in ons gebied nu de rollen omgedraaid. We laten per bedrijf door een accountsbureau doorrekenen wat er gebeurt met het verdienmodel als een bedrijf zich gaat toeleggen op het Aanvalsplan Grutto en hoeveel er financieel tegenover moet staan om uit de kosten te komen. Op basis daarvan laten we een gebiedsofferte maken. Daarin wordt niet alleen een jaarlijkse beheerregeling meegenomen, maar bijvoorbeeld ook welke stalaanpassingen er moeten worden gedaan omdat je meer vaste mest wilt hebben als voeding voor je bodemleven."

Beheermodule weidevogels

Vanuit het particulier natuurbeheer wordt dit jaar voor het eerst de beheermodule voor weidevogels gebruikt, weet Peenstra. „Deze module gaat niet uit van harde datums – dat past immers niet bij natuur – maar geeft maximale flexibiliteit om het gebied te ontwikkelen naar betere bodemkwaliteit en een hoger aandeel kwalitatief kruidenrijk grasland. Alles natuurlijk met voldoende plasdras, hoog waterpeil, rust en beweiding."
De deelnemer wordt gecertificeerd en krijgt daarmee zelf de verantwoordelijkheid. Via een nulmeting en daarna om de zes jaar een meting wordt de kwaliteit van het grasland gemonitord. „Wat mij betreft een perfecte systematiek om ook te gebruiken in het Aanvalsplan Grutto", aldus Peenstra ter besluit.

Grutsk op ús Greidefûgels weer volop in actie

Net als de vorige Grutsk op ús Greidefûgels campagnes draait het ook in 2023 om actie. Actie in de dagelijkse praktijk van de melkveehouder, akkerbouwer, loonwerker en vogelwachter en actie voor de weidevogels. Niet te ingewikkeld, maar wel belangrijk en met succes.Naast voorlichting over de mogelijkheden van weidevogelbeheer draait het dus om praktische zaken die in de praktijk op vrijwillige basis anders kunnen.

Meld je aan voor één of meer acties aan van Grutsk op Greidefûgels

Kijk voor meer informatie op
www.grutskopusgreidefugels.nl

DONGJE

Door als melkveehouder of akkerbouwer op (een deel van) uw land ruige mest te gebruiken bent/wordt u een echte rûge donger! En u helpt daarmee de weidevogels. Ruige mest verbetert het bodemleven en stimuleert de biodiversiteit. Als waardering ontvangt u een grondbord met de tekst ‘ik dongje rûch’ . En laat daarmee Fryslân weten dat u ook ‘Grutsk op ús Greidefûgels’ (trots op onze weidevogels) bent. Bestellen kan op:
www.grutskopusgreidefugels.nl/dongje

BESCHERMEN

Bij het bewerken van het land kunnen boeren en loonwerkers nesten sparen door zogenaamde nestpannen te gebruiken. Hierbij kan samenwerking met vrijwillige vogelwachters (nazorgers) goede hulp bieden. Simpelweg door onderling af te stemmen wanneer het werk plaatsvindt en de nestpannen op tijd over het nest te plaatsen. En deze na het gebruik van bijvoorbeeld een sleepslang weer te verwijderen. U kunt als boer, loonwerker of vogelwachter kosteloos een aantal van deze nestpannen bestellen via:
www.grutskopusgreidefugels.nl/beschermen

GEWURDE LITTE

Door niets te doen, help je de weidevogels. Hiermee roept Grutsk op ús Greidefûgels boeren op een aantal randen of andere hoekjes gedurende het seizoen zo veel mogelijk met rust te laten (gewurde litte). In de praktijk betekent dat dus niet/weinig bemesten en niet/later maaien. Deelnemers aan deze actie krijgen een bordje met de tekst ‘Gewurde litte’ thuisbezorgd die in de grond kan worden gestoken. Zo laat de boer zien dat hij/zij meedoet aan deze Grutsk op ús Greidefûgels actie. Aanmelden voor de actie kan op:
https://grutskopusgreidefugels.nl/gewurde-litte

VERNATTEN

Zoals ongetwijfeld bekend is, hebben weidevogels baat bij natte voeten tijdens het broedseizoen. Vernatten op een stukje grond dat sowieso minder opbrengt geeft een mooie kans. Bij voorkeur zonder grote ingrepen in het waterloopsysteem of door in het voorjaar een aantal greppels of laagjes op uw land nat te houden voor de weidevogels. De vernattingsdeskundige van Grutsk helpt u graag verder.

www.grutskopusgreidefugels.nl/vernatten

ZAAIEN

In 2 seizoenen hebben in Fryslân al meer dan 500 boeren meegedaan aan de zaai-acties van Grutsk op ús Greidefûgels. Een zak van 8 KG kruidenmengsel stelt de boer in staat om 1 hectare grasland door te zaaien. Met een langzaam groeiend graszaad erbij kun je ook 1 hectare inzaaien. Er is een basismengsel en een speciaal weidevogelmengsel. Beide mengsel zijn goed voor de biodiversiteit. Het speciale mengsel is vooral bedoeld voor percelen waar al weidevogels broeden. Bestellen van een zak kruidenmengsel kan kosteloos op:
www.grutskopusgreidefugels.nl/zaaien

Grutsk op ús Greidefûgels is een initiatief van de provincie Fryslân en wordt gesteund door de volgende partners: LTO-Noord, Agrarische Jongeren Fryslân (AJF), Kollektieven Beried Fryslân (KBF), Cumela, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Bond Friese VogelWachten (BFVW), Aeres. Meer informatie over dit project vindt u op **www.grutskopusgreidefugels.nl** .

Zoek uw vogelwacht op: **www.bfvw.nl**

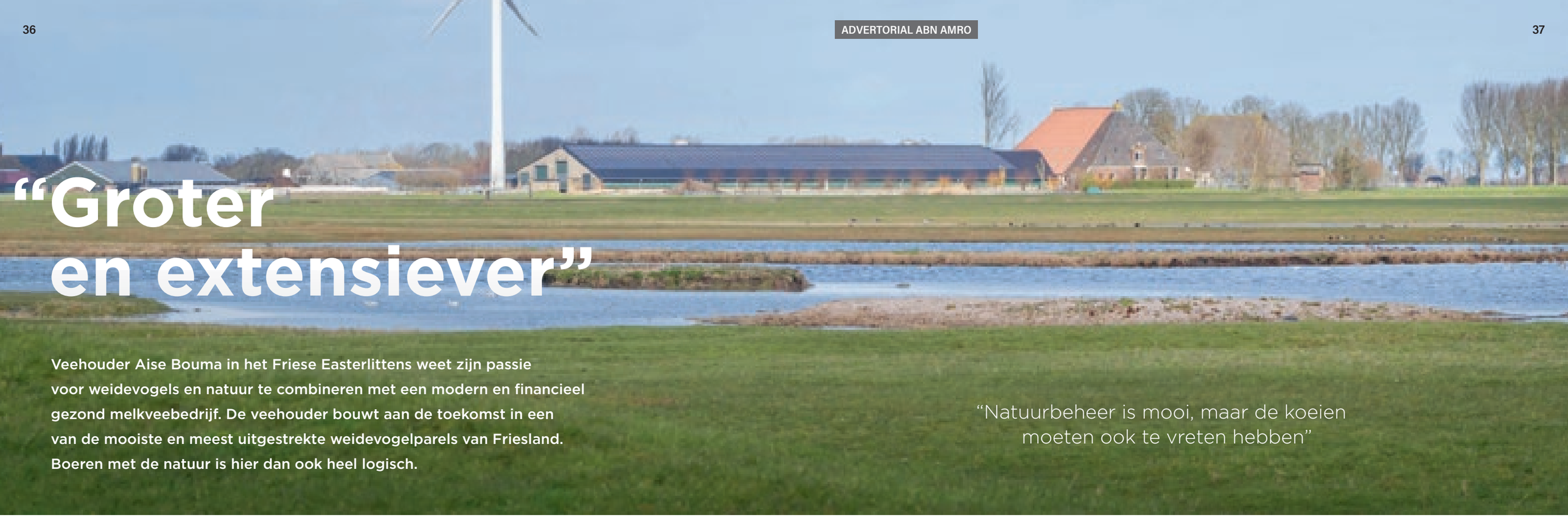

“Groter en extensiever”

Veehouder Aise Bouma in het Friese Easterlittens weet zijn passie voor weidevogels en natuur te combineren met een modern en financieel gezond melkveebedrijf. De veehouder bouwt aan de toekomst in een van de mooiste en meest uitgestrekte weidevogelparels van Friesland. Boeren met de natuur is hier dan ook heel logisch.

“Natuurbeheer is mooi, maar de koeien moeten ook te vreten hebben”

Aise runt in maatschap met zijn vrouw Anneke en dochter Eefje het bedrijf met 220 melkkoeien en 150 hectare grasland. Komende zomer is dochter Maike klaar met de HAS in Dronten en komt ook zij in de maatschap. De afgelopen jaren bouwden ze met elkaar het bedrijf in stapjes uit om ook de beide dochters de ruimte te geven. “In het jaar 2000 begonnen we met 50 hectare en 90 melkkoeien”, zo schetst hij de ontwikkeling van zijn bedrijf. Naast zijn twee dochters helpt ook een vaste medewerker op het bedrijf en maken ze gebruik van een ‘arbeidspool’ van zes studenten.

Samenwerking basis voor succes

Aise kan letterlijk niet om natuurbeheer heen. Vanuit het keukenraam kijkt de veehouder uit op een prachtig weidelandschap met veel water en vogels. Het bedrijf grenst aan twee beheersgebieden van Natuurmonumenten. Het bedrijf heeft zelf in drie van de zes Friese Collectieven van BoerenNatuur land en ongeveer 25 hectare van het land valt onder het beheer van Natuurmonumenten.
Aise werkt goed samen met de natuurbeheerders als ‘buren’ en maakt er dankbaar gebruik van voor zijn ruwvoederwinning. “Je moet het met z’n allen doen, Waterschap, jagers, terreinbeheerders, de nazorgers van de vogelwacht… Iedereen doet hier mee.” Volgens hem zijn de boswachters veel praktischer geworden dan in het verleden en hebben samenwerking met boeren steeds meer nodig. “Ze geven meer ruimte en vertrouwen. We snappen elkaars belangen.” Wel stoort hij zich aan wat hij noemt het micromanagement van de mestwetgeving. “Iedere vracht ruige mest moet per vracht worden aangemeld en afgevoerd, anders telt het niet mee voor de mestwetgeving. Wat je afvoert moet je melden, dat is wel frustrerend.” Daarnaast moet van iedere koe die weidt in natuurterrein de weidedagen worden vastgelegd.
De mozaïekregisseur van het Collectief is een belangrijke schakel voor weidevogels succes. “Die heeft veel passie”, aldus Aise. “Er komen gelukkig ook wat jongere nazorgers bij. Vergrijzing van de nazorgers is een probleem.”

Intensief voor extensief

Om de aandacht voor natuur en weidevogels te combineren met een goed resultaat met de koeien, beheert Aise de huiskavel van 50 hectare intensief. Hier legt hij met veel gras de basis voor de ruwvoervoorziening, om zo de andere hectares extensief te kunnen beheren en dus met minder opbrengst toe te kunnen. “Natuurbeheer is mooi, maar de koeien moeten ook te vreten hebben”, vindt Aise. Hij wil resultaat halen met de koeien en de weidevogelpopulatie. De resultaten van de weidevogels verschillen erg per kavel geeft Bouma aan. Hij heeft het gevoel dat over het geheel de populatie stabiel is. De veehouder vertelt dat ze om de paar jaar grond hebben aangekocht om meer grond ‘onder het bedrijf’ te krijgen. Op veel grond zit uitgestelde maaidatum. Gebruik van ruige mest en verhogen van het waterpeil zijn de belangrijkste knoppen waar hij aan draait om het de weidevogels naar de zin te maken. Ook varieert hij met het laten vollopen van greppels, een soort eb- en vloed effect waar de weidevogels van lijken te houden.

Grootschalig extensief

De maatschap boert extensief op grote schaal en haalt daarmee prima financiële resultaten. Zijn relatiebeheerder van ABN AMRO, Mariëlle Rijkaart, is hierin een belangrijke sparringpartner. “In de ‘traditionele’ financiering is extensiever boeren soms wel een spanningsveld”, vertelt Mariëlle. “Maar we vinden het belangrijk om dit te stimuleren. Zo hebben we een pilot om de transitie te financieren op weg naar regeneratieve of natuurinclusieve landbouw, De boeren, de maatschappij en ook de bank begrijpen dat het verhogen van biodiversiteit en weidevogels belangrijk zijn. Voor gezonde producten, klimaat adaptatie en de toekomstvan de planeet.”
Aise bespreekt met Mariëlle ook toekomstige stappen voor het bedrijf. Een overstap naar biologisch is wat Aise betreft bijvoorbeeld een optie. Hij wil in elk geval nog meer inspelen op de gebiedsdoelen van de regio waarin zijn bedrijf ligt, en zo een gezond bedrijf overdragen aan zijn twee dochters. “Ook wanneer ze niet samen verder willen, moet je twee gezonde bedrijven kunnen overhouden.” Hij spreekt uit ervaring. Zijn broer en hij volgden datzelfde pad.

Aise, zijn vrouw Anneke, dochter Eefje en Mariëlle (relatiebeheerder van ABN AMRO).

Mozaïekbeheer verdriedubbelt broedparen Húnserpolder

Veel variatie en flexibiliteit sleutel tot succes

Een verdriedubbeling van het aantal broedparen van de grutto, kievit, tureluur en scholekster in acht jaar. Dat is het resultaat van gedegen en uitgebreid mozaïekbeheer in de Friese Húnserpolder. De mozaïekregisseur en twee boeren uit het gebied leggen uit waarom het zo goed gaat in de polder.

Tekst: Sandra Wilgenhof
Beeld: Ellen Meinen, Ruth van Schriek

Al sinds 2012 loopt mozaïekregisseur Fré Vellinga door het polderlandschap van de Húnserpolder (gelegen tussen Winsum, Húns en Dronrijp). Hij kent het gebied dan ook op zijn duimpje en kan vol passie vertellen over de eerste dagen toen hij dagenlang in het veld was om vogels te tellen. „Ik ben ingestapt om de samenwerking tussen boeren en vogelwachten met hun nazorgers plus jagers beter op te zetten. Maar ook om ervoor te zorgen dat boeren uit de polder konden meedoen aan regelingen zodat hun inspanningen voor de vogels beloond zouden worden."

800 hectare

Sinds 2014 kunnen de boeren in dit gebied gebruik maken van SNL-gelden (de voorloper op het huidige ANLb). In 2016 werd daarnaast gestart met twaalfjarige weidevogel-compensatie; een regeling vanuit de provincie aanvullend op de SNL-gelden. Toen in 2016 werd overgegaan op het ANLb werd tot twee keer toe een uitbreiding van het weidevogelzoekgebied ingediend en goedgekeurd.

> Ik ben ingestapt om de samenwerking tussen boeren, vogelwachten en nazorgers zoals jagers beter op te zetten

Dit resulteert in een aaneengesloten weidevogelgebied van zo'n 1.500 hectare met een kerngebied van 800 hectare waar de boeren en betrokkenen zich nu op concentreren. In dat gebied zit hoog water, plasdrassen en vogelvriendelijke oevers, ruige stalmest, kruidenrijke percelen, kuikenland en volgens Vellinga, last but not least, predatiebeheer en bejaging. „2016 was een zwaar predatiejaar binnen het areaal van vogelwacht Winsum, Baard en Oosterlittens. (zie ook de tabel, red.) Zo'n jaar speelt een allesbepalende rol in de cijfers. Plaatselijk klapt de vogelstand ineen. Inclusief een mogelijke verschuiving van broedparen naar omliggend gebied. Soms zelfs buiten het telgebied." Vellinga vertelt dat ze samen met de nazorgers ontzettend snel konden schakelen waardoor de trend van predatie zich niet heeft doorgezet.

Aanvalsplan Grutto

De mozaïekregisseur vertelt dat het beheer steeds verder geprofessionaliseerd en geïntensiveerd wordt. „Dat gaat zowel vrijwillig als door het meeliften op diverse landelijke en provinciale openstellingen van subsidies." Denk daarbij ook aan de uitrol van het Aanvalsplan Grutto. Vanuit de eerste golf is er voor het gehele areaal van natuurcoöperatie Baarderadeel bijna 500.000 euro beschikbaar gekomen en vanuit de tweede golf nog eens zo'n 100.000 euro. „Door het Aanvalsplan Grutto kunnen we meer boeren vergoeden voor hun inspanningen en konden er dus ook meer boeren meedoen aan beheer."
De laatste jaren is ingezet op het creëren van hoog water waar dat mogelijk was in samenwerking met Wetterskip Fryslân. Daarnaast ligt er veel focus op het bemesten met vaste mest in het voorjaar. Dat zorgt voor meer insecten en een vertraagde opstart van de grasgroei wat de doorwaadbaarheid van gras ten goede komt voor de kuikens. Ook breidt het kruidenrijke areaal zich nog elk jaar uit, hetzij door herinzaai, hetzij door verschraling, dus minder kunstmest en verzwaring van het beheer. Dat laatste zal vooral met de gelden uit de tweede ►

Totaal getelde vogels tussen Winsum, Húns en Dronrijp seizoen 2022. Betreft de vier hoofdsoorten grutto (rood), tureluur (paars), kievit (zwart) en scholekster (geel).

Resultaten binnen areaal FW Dronrijp

Jaar	Grutto	Kievit	Tureluur	Scholekster
2015	26	12	7	11
2016	21	12	7	11
2017	31	9	16	10
2018	47	23	25	24
2019	45	40	27	36
2020	58	38	31	35
2021	82	50	52	44
2022	92	84	56	38

Resultaten binnen areaal FW Winsum/Baard/Oosterlittens

Jaar	Grutto	Kievit	Tureluur	Scholekster
2015	18	33	7	10
2016*	4	23	1	6
2017	20	20	10	11
2018	27	47	8	24
2019	28	63	14	31
2020	33	41	13	39
2021	30	25	12	37
2022	37	33	10	22

*) Jaar met veel predatie.

Totaal aantal broedparen voor 4 hoofdsoorten in Hunserpolder

Jaar	Totaal
2015	124
2016	85
2017	127
2018	225
2019	284
2020	288
2021	332
2022	372

golf van Aanvalsplan Grutto mogelijk worden. Ook ligt er focus op het creëren van meer geschikt kuikenland. Dit is mogelijk door de toevoeging van meer lichter beheer dat later in het seizoen verzwaard kan worden als blijkt dat er veel kuikens zitten (lastminute-beheer).

Beter monitoren
De focus de komende jaren ligt op het beter invoeren van tellingen en inventarisaties met nazorgers en vogelwachten ter plekke. Ook is het de bedoeling om in het gebied met camera's de predatoren beter in de gaten houden. Dat is de enige manier om te bewijzen waar welke predatoren zitten zodat die ook op een juiste manier beheerd kunnen worden. Ook is met subsidie uit het Weideweelde Fonds geïnvesteerd in een drone waarmee nesttellingen nog beter en efficiënter uitgevoerd kunnen worden. ◄

Vogels komen vanzelf bij goed beheer

Veehouder Oane Smink heeft nog niet zo heel lang weidevogels op zijn land. „We hadden tot 2021 melkvee en op onze 30 hectare was geen ruimte voor uitgebreid beheer. Toen we stopten met melken en overgingen op zoogkoeien kwam die ruimte er wel." Smink heeft nu 20 hectare in het voorjaar gereserveerd voor weidevogels. Voor de maatregelen die hij neemt, krijgt hij vergoeding vanuit het ANLb. Op de overige 10 hectare grazen tien Engelse longhorns, tien Texas longhorns, dertig blaarkoppen en nog een koppel van dertig schapen.

Oane Smink: „Ik zag vrij snel de eerste kieviten weer terugkomen."

Extra bescherming
Net zoals melkveehouder Sjoerd de Witte vindt Smink weiden een van de belangrijkste maatregelen om te nemen voor de weidevogel. Door het weiden ontstaan verschillende grashoogtes wat goed is voor de doorwaadbaarheid, en de mest van de koeien trekt insecten aan die als voedsel dienen voor de vogels en kuikens. Maar dat weiden heeft op het bedrijf van Smink een bijkomend voordeel. „De kalveren blijven bij ons bij de moeder en ze beschermen het kalf best fanatiek. Een kat wordt al bij het kalf weggejaagd. De kuikens die tussen de koeien lopen zijn dus automatisch ook beter beschermd tegen predatoren."

Naast het weiden werken ook de drie waterhoudende greppels die Smink heeft aangelegd als een magneet voor de vogels. Hij koos juist niet voor een plasdrasgebied. „Een greppel heeft meer lengte waardoor meer weidevogels er gebruik van kunnen maken." Voor het vasthouden van het water in de greppels heeft Smink drie pompen met een zonnepaneel. „We hebben een heel open gebied wat goed is voor de weidevogels, maar onze percelen liggen hoog. We moeten dat water er dus mechanisch oppompen en dat ook blijven doen gedurende het seizoen."

Goed uitgepakt
Tot 2021 had Smink geen vogels op zijn land. „Ik had wel eens gehoord dat als je langere tijd geen vogels meer op je percelen hebt, ze ook niet snel meer terugkomen. Toch had ik vrij snel weer de eerste kieviten op mijn land zitten. We wilden een stuk inzaaien met een kruidenrijk mengsel in het najaar, maar het werd te nat en te koud. Ik had al wel gefreesd, dus het stuk ging braak de winter in. Dat heeft in mijn geval goed uitgepakt omdat de kieviten daarheen gingen." Gedurende het seizoen groeide het aantal vorig jaar naar 25 broedparen van onder andere de kievit, scholekster en tureluur. „Ik had dat absoluut niet verwacht; des te mooier dat ze er nu toch weer zijn."

Weiden rondom de vogels

Volgens melkveehouder Sjoerd de Witte is zorgen voor de weidevogels in beginsel best simpel. „Zorg voor voldoende rust én voldoende voedsel." De Witte is een biologische melkveehouder in het gebied van de Húnserpolder. Van zijn 75 hectare grasland heeft hij maar liefst 29 hectare bij het ANLb-beheer en voert hij op nog eens 10 hectare compensatie-natuurbeheer uit voor de provincie. Op dat compensatieland gelden andere regels dan voor ANLb. Hij mag daar bijvoorbeeld pas na 1, 8 of 15 juni maaien of weiden mits de mozaïekregisseur het perceel heeft vrijgegeven omdat er geen weidevogels zitten.

Groeitrappen
Naast het creëren van plasdrasgebiedjes, het toverwoord om weidevogels aan te trekken, ziet De Witte dat weiden rondom de vogels ontzettend goed werkt. „De vogels volgen waar mijn koeien zijn geweest." De Witte probeert altijd naast percelen waar veel vogels zitten te weiden. „Ik zie dat de vogels dan regelmatig naar het weideperceel gaan om voedsel te zoeken. Daarna gaan ze weer terug naar de rustgebiedjes waar ze dekking hebben."
Om zo effectief mogelijk te weiden, werkt De Witte met groeitrappen. Hij roteert bijna elke dag of elke twee dagen van perceel waarna hij na vijftien dagen weer terug is op het eerste perceel. „En juist die groeitrappen zijn ook fijn voor de weidevogels. Ze kunnen kiezen uit verschillende grashoogtes, net waarin ze op dat moment het fijnste kunnen foerageren."
Het bedrijf van De Witte is ingericht op zoveel mogelijk gras in het rantsoen aangevuld met krachtvoer. Ook het beheergras gebruikt De Witte allemaal op zijn eigen bedrijf. „Ik maak het in balen en voer het zowel aan jongvee, droge koeien als melkkoeien. Die vreten het graag en de melkproductie blijft er ook goed onder." Gemiddeld geven de melkkoeien 7.500 liter met gehaltes van ongeveer 4,48 procent vet en 3,50 procent eiwit.

Sturen
Hoeveel beheer en waar dat beheer ligt, wisselt elk jaar. Is dat dan niet lastig voor de planning? „Dat vind ik meevallen. We zijn als boeren toch altijd afhankelijk van het weer. Ook met de grasgroei. Het is juist fijn dat je gedurende het seizoen nog kunt sturen." Daarvoor is goede communicatie tussen alle betrokkenen van het beheer belangrijk vindt De Witte. Iets wat gelukkig goed gaat in de Húnserpolder. „We moeten elkaar niet tegenwerken maar juist samenwerken. Iedereen heeft tenslotte hetzelfde doel: goed voor de weidevogels zorgen. Het is fijn dat iedereen hier in de buurt enthousiast is over het beheer; dat maakt het communiceren al een stuk makkelijker."

Extensiveren behapbaar maken met eco-regelingen en ANLb

Door maatregelen te nemen voor weidevogels loopt vaak de productiecapaciteit van de percelen terug. Oftewel, er is meer grond nodig voor dezelfde hoeveelheid ruwvoer. Maar door de druk op grond zijn de grondprijzen flink gestegen. Door slim gebruik te maken van vergoedingen en regelingen is extensiveren voor de weidevogels makkelijker financieel rond te rekenen.

Tekst: Sandra Wilgenhof
Beeld: Ellen Meinen, Patrick Klumper, Countus

Dat de druk op grond in Nederland hoog is, is niet nieuw. Ook voor weidevogelbeheer hebben boeren (meer) grond nodig. Helemaal omdat de weidevogelpercelen vaak niet meer als topproductie perceel meekunnen in het bouwplan. Alleen, hoe reken je zo'n investering in grond financieel rond zonder dat je ook meer melk gaat produceren? Volgens Rick Hoksbergen, adviseur melkveehouderij bij Countus, kunnen de nieuwe eco-regelingen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) helpen om de investering voor boeren behapbaar te maken.

„Grond is ontzettend belangrijk voor de melkveehouderij; voor de productie van ruwvoer, maar ook voor de afzet van mest. Helemaal nu de uitzonderingspositie voor de hogere bemestingsnorm eraf is. Maar ja, hoe reken je zoiets rond als de prijzen voor een hectare richting de 70.000 euro gaan?" Hoksbergen ziet dat veel boeren daar moeite mee hebben. Vooral boeren die net grote investeringen hebben moeten doen in bijvoorbeeld hun stal of vlak na bedrijfsoverdracht.

Toch liggen er kansen om die investering draagbaarder te maken door slim gebruik te maken van premies en vergoedingen vanuit het GLB en ANLb. Hoksbergen legt dat uit aan de hand van het voorbeeldbedrijf van Ben de Boer.

Rick Hoksbergen: „Weidevogelbeheer is rond te rekenen."

Verschillen en overeenkomsten eco-regelingen en ANLb

Voor de uitleg van het verschil tussen de twee regelingen eerst een stapje terug. Wat zijn de nieuwe eco-regelingen van het GLB? Voorheen kreeg elke boer vanuit het GLB per hectare een premie. Dat is vanaf 2023 omgezet in eco-regelingen. Boeren kunnen voor de eco-regelingen maatregelen nemen, zogenoemde vergroeningseisen, waarvoor ze punten krijgen. De punten zijn de toegangskaart om in aanmerking te komen voor de categorie brons, zilver of goud. In welke categorie een boer terechtkomt, is afhankelijk van de totale investering aan eco-activiteiten op het bedrijf. Daar rolt een categorie uit met een bijbehorende vergoeding per hectare; goud is de hoogste categorie. Bij de ANLb-beheeraanpak wordt per regio gekeken hoe collectief de leefgebieden gecreëerd en in stand gehouden moeten worden voor een soort of voor groepen van soorten. Een boer kan meedoen door bijvoorbeeld later te maaien of plasdrasgebiedjes te creëren. De gederfde opbrengsten worden via het ANLb vergoed. Die vergoeding krijgt een boer alleen keer het aantal percelen die meedraaien met ANLb.

Beide initiatieven hebben als doel om de biodiversiteit te verbeteren. Zoals beide regelingen nu zijn ingestoken, zit er her en der wat overlap in maatregelen die boeren kunnen nemen. Denk bijvoorbeeld aan aanplant en onderhoud van heggen en hagen, braak leggen van stroken en later maaien. RVO heeft daarvoor een cumulatietabel gepubliceerd. Wanneer sprake is van 'double funding' wordt de vergoeding gebaseerd op de inkomensderving of op de kosten/handelingen voor rekening van de boer. Slechts in enkele gevallen kunnen maatregelen gecombineerd worden, waarbij vergoeding voor beide activiteiten mogelijk is. Denk dan aan het onderzaaien van een vanggewas in combinatie met bodemverbetering op grasland met overige vaste mest of bodemverbeteraars.

* Zie ook:
www.rvo.nl/onderwerpen/glb-2023/samenhang

Voorbeeldbedrijf

Ben de Boer (gemiddeld voorbeeldbedrijf)
- Melkveehouder in Noord-Nederland
- 54 hectare grasland en 8 hectare maïsland
- 120 koeien (melkproductie 9.375 kg, 4,26% vet en 3,65% eiwit)
- 67 stuks jongvee (28% vervanging)
- 2,35 GVE per hectare met 18.145 kg melk per hectare
- Krachtvoerverbruik van 27 kg per 100 kilogram melk
- Een licht ruwvoertekort
- 1.886 m3 drijfmest afvoeren per jaar (zonder derogatie)
- Maakt nog geen gebruik van ANLb of eco-regelingen

Er komt 10 hectare grond te koop in de buurt van het bedrijf van Ben de Boer. De Boer ziet dit als een kans om toe te werken naar grondgebondenheid en daarmee te extensiveren. De grond wordt aangeboden tegen een prijs van 60.000 euro per hectare. De Boer gaat voor

Hoe reken je zoiets rond als de prijzen voor een hectare richting de 70.000 euro gaan?

erfpacht met 30 procent eigen inleg, 5 procent rente en aflossen in 26 jaar. Een last van 2.684 euro per hectare per jaar.
Deze keuze heeft invloed op zijn bedrijfsvoering en saldo.

Extensiveren met ANLb en Eco-regelingen

De totale hoeveelheid grond neemt toe met 10 hectare. Dat is allemaal grasland. Omdat er meer gras beschikbaar is, kan De Boer meer gaan weiden en dus het aandeel vers gras in het rantsoen verhogen van 6 procent naar 13 procent. Dus van 300 uur effectief weiden (= de koeien nemen elk uur 1 kilogram vers gras op) naar 750 uur effectief weiden. „Extensiveren van het melkveebedrijf noodzaakt tot minder krachtvoer voeren en dus meer eigen gras benutten. Er is door de aankoop van grond ook meer gras beschikbaar."
In de berekeningen is qua bemesting geen rekening meer gehouden met derogatie, dus een bemestingsnorm van 170 kilogram stikstof uit dierlijke mest. Dit betekent ook dat de kosten voor kunstmest hoger zijn dan in de basissituatie. Daarnaast worden er meer bewerkingskosten gemaakt in de vorm van loonwerk. Die bewerkingskosten heeft De Boer zelf in de hand. Gaat hij meer weiden en goed weiden? Dan kunnen de bewerkingskosten lager uitvallen. Stel, De Boer gaat nu voor het eerst weiden. Dan haalt hij daarmee een plusje op de melkprijs en is het nog makkelijker om de investering in grond rond te rekenen. In onderstaand voorbeeld gaan we daar niet vanuit.

ANLb

Naast meer weiden gaat De Boer voor 20 hectare een ANLb-pakket afsluiten. Op 10 hectare sluit hij een zwaar pakket af met een rustperiode van 1 april tot 15 juni voor een vergoeding van 850 euro per hectare. Op de andere 10 hectare een lichter pakket met voorweiden tot 1 mei en daarna zes weken rust tot 15 juni voor een vergoeding van 400 euro per hectare. Het toepassen van deze pakketten heeft ook gevolgen voor de opbrengsten. Hoksbergen: „We zien dat bij bedrijven die ANLb-pakketten toepassen de productie met 20 procent daalt. Voor het voorbeeldbedrijf betekent dat een gemiddelde drogestof-opbrengst van 9.859 kilogram per hectare grasland. Ondanks deze daling komt De Boer uiteindelijk op een neutrale voerbalans, terwijl die in de uitganssituatie negatief was. Dat betekent een besparing op de uiteindelijke balans."

Eco-regelingen

Doordat De Boer 60 hectare blijvend grasland heeft, verlengde weidegang op grasland percelen en 2 hectare luzerne gaat telen, krijgt hij vanuit de eco-regelingen een hectarepremie van 390 euro per hectare. Zie **tabel 1**.

Wel grond aankopen, geen gebruik van regelingen

Om weer te geven wat er gebeurt als de grond wel wordt aangekocht, maar er geen gebruik gemaakt wordt van regelingen, is ook die situatie voor Ben de Boer doorgerekend. Zie **tabel 2**. ◄

Tabel 1. Financiële gevolgen na extensiveren met eco-regelingen en ANLb

Extensiveren met eco-regelingen en ANLb		Prijs €	Totaal €
Kosten			
3.395	kg kunstmest	45/100 kg	1.528
	bewerkingskosten		5.000
10	hectare grond/ erfpacht	2.684/ha	26.843
Besparing			
2.700	kg krachtvoer	35/100 kg	945
56.930	kg ds ruwvoer	25/100 kg ds	14.233
498	mestafzet (m3)	15/m3	7.470
Opbrengst			
-10.016	kg melk	43/100 kg melk	-4.307
20 ha	ANLb-vergoeding	625/ha	12.500
10 ha	Eco-regeling GLB	390/ha	3.900
Saldo			**1.370**

Tabel 2. Financiële gevolgen na extensiveren zonder eco-regelingen en ANLb

Extensiveren zonder eco-regelingen en ANLb		Prijs €	Totaal €
Kosten			
7.402	kg kunstmest	45/100 kg	3.331
	bewerkingskosten		5.000
10	hectare grond/ erfpacht	2.684/ha	26.843
Besparing			
507	kg krachtvoer	35/100 kg	177
104.272	kg ds ruwvoer	25/100 kg ds	26.068
498	mestafzet (m3)	15/m3	7.470
Opbrengst			
-1.892	kg melk	43/100 kg melk	-814
Saldo			**-2.273**

Uitgangspunten voor tabel 1 en 2	Basis situatie		Extensiveren met eco-regelingen en ANLb		Extensiveren zonder eco-regelingen en ANLwb	
	Grond en grondgebruik		*Grond en grondgebruik*		*Grond en grondgebruik*	
	54 hectare grasland	8 hectare maïsland	64 hectare grasland	8 hectare maïsland	64 hectare grasland	8 hectare maïsland
kg ds/ha	10.500	17.00	9.780	17.00	10.500	17.00
VEM/kg ds	925	980	917	980	925	980
RE/kg ds	16,50%	8,00%	16,50%	8,00%	16,50%	8,00%
Voerbalans						
Totale ds behoefte		759.930		761.905		760.685
Totale ds opbrengst		703.000		761.905		808.000
Kg krachtvoer per jaar		303.750		301.050		303.243
Bemesting grasland						
Stikstof uit dierlijke mest per ha		170		170		170
Benodigd kunstmest per ha		193		177		194
Totaal kg KAS		38.602		41.997		46.004
Afvoer drijfmest m3		1.886		1.388		1.388

robor nature

Meer weten? Kijk voor meer informatie op onze website.

www.robor-nature.eu
+31 (0) 547 292 090

De Faunadrone

De Faunadrone is zeer efficiënt doordat de drone simpelweg aan een mobiele app doorgeeft waar de weidevogelnesten zijn.

Hardware

De Faunadrone is door 1 persoon te bedienen. Het is compact zodat alles in één koffer past. Alle accu's zijn op te laden in de koffer. De drone is handzaam, licht van gewicht, compleet en gebruiksklaar. Alles draait op de Mavic 3 accu, dus ook de remote en een ultrabright tweede scherm hoeven niet afzonderlijk opgeladen te worden. Er worden standaard 6 accu's meegeleverd met een totale vliegtijd tot 4 uur. Evenals een hoge kwaliteit statief voor eenvoudige bediening van de software, drone en camera's in het veld.

Software

De Faunadrone komt met speciaal voor deze toepassing ontwikkelde software "Fauna Detect". Deze software maakt het zoeken van weidevogelnesten en/of reekalfjes heel efficiënt en eenvoudig. De software maakt binnen enkele seconden een vluchtplan. Posities van nesten worden opgeslagen in de Fauna Detect app. Een tweede app genaamd "Spot Finder" is beschikbaar met overzicht van hotspot locaties (nesten) met foto's. Er is ook een koppeling mogelijk met andere apps zoals de boerenlandvogel-monitor, Google-maps of Telegram. De app geeft tevens een overzicht van het aantal bevlogen hectares en loggen van de vlucht. De Fauna Detect software komt met 3 jaar support en recht op updates van de doorontwikkeling.

SOCIALS EN ABONNEREN

Colofon
onze Weidevogels (incl. onze Akkervogels) verschijnt twee keer per jaar (oplage 20.000) en is samen met www.onzeweidevogels.nl een uitgave van Agrio en JEEN communicatie.

Agrio
Handelsweg 2
7041 GX 's-Heerenberg
Postbus 168
7040 AD 's-Heerenberg
www.agrio.nl

JEEN communicatie
Nieuwe Kazernelaan 2D41
6711 JC Ede
www.jeen.nl

Auteurs
Jenny Braaksma, Oswin Schneeweisz, Annemarie Gerbrandy, Sandra Wilgenhof, Erik Kruisselbrink, Nick van Eekeren, Paul Jacobs (eindredactie) Robert Ellenkamp, Gijs Gjaltema, Vogelbescherming, Weidevogelman.

Fotografie
Robert Ellenkamp, Marcel van Kammen, Ellen Meinen, Susan Rexwinkel, Ruth van Schriek.

Opmaak
Studio Agrio

Ontwerp en projectmanagement
JEEN communicatie

Adressen
De adressen en bijbehorende bedrijfsgegevens van de ontvangers van dit blad zijn opgenomen in AAD (Agrio's Agrarische Database). Deze wordt voor commerciële doeleinden gebruikt. Degene die hiertegen bezwaar heeft kan zijn/haar gegevens uit Agrio's Agrarische Database laten verwijderen door dit schriftelijk te melden bij Agrio t.a.v. de afdeling adressenbeheer, Postbus 168, 7040 AD 's-Heerenberg. E-mail: abonnementen@agrio.nl

Copyrights
Het auteursrecht op dit blad en op de daarin verschenen artikelen wordt door de uitgevers voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd, gekopieerd of worden opgeslagen in een databank zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgevers.

Aansprakelijkheid
onze Weidevogels wordt met grote zorgvuldigheid en naar beste weten samengesteld. Uitgevers en auteurs streven naar juistheid en volledigheid van informatie. Nochtans zijn fouten mogelijk. Uitgevers en auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor schade die het gevolg is van handelingen gebaseerd op onze informatie.

ISSN: 2949-6764

Word abonnee!

Onze Weidevogels is als abonnementsblad verkrijgbaar. Voor slechts € 12,50 (of zelfs voordeliger) help je ons 'onze Weidevogels' initiatief en verzeker je jezelf twee keer per jaar van een prachtig, inspirerend en waardevol magazine.

- Extra voordelig voor leden van collectieven en (vrijwilligers-)weidevogelverenigingen: voor € 9,50 in plaats van € 12,50.
- Boeren met een abonnement op een van de regionale landbouwbladen van Agrio ontvangen 'onze Weidevogels' overigens kosteloos als extraatje. Geen abonnee op de Agrio titels, maar wel 'onze Weidevogels' ontvangen? Dat kan voor € 12,50.
- Het blijft ook mogelijk om losse nummers aan te vragen. Prijs: € 7,50 inclusief btw en verzendkosten. Bij meerdere exemplaren gelden staffeltarieven.

Ga naar **onzeweidevogels.nl** voor het aanvragen van het gewenste abonnement.

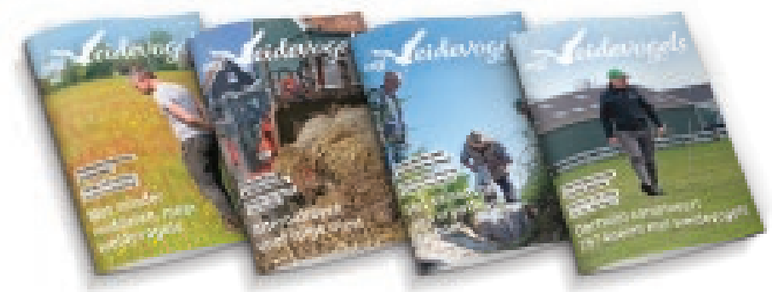

Volg 'onze Weidevogels'

'onze Weidevogels' verschijnt twee keer per jaar. Artikelen zijn online gebundeld op het online platform www.onzeweidevogels.nl. Hier deelt Agrio structureel weidevogelnieuws. Schrijf je in voor de regionale e-mail-nieuwsbrieven van Vee & Gewas, Veldpost, Stal & Akker of Agraaf om op de hoogte te blijven.

Volg onze Weidevogels ook op Facebook
www.facebook.com/onzeweidevogels

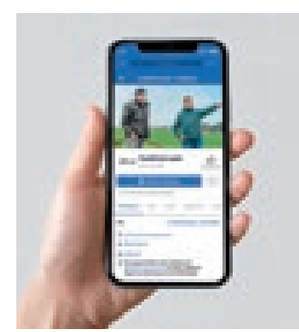

GRUTTO mengsel

DÉ WEIDEVOGEL-BIOTOOP VAN NEDERLAND

- ✓ Met alle inheemse plantensoorten die in een weidevogelbiotoop thuishoren
- ✓ Middelhoge, biodiverse vegetatie biedt voedsel (rijke insectenfauna), beschutting en veilige nestplaatsen
- ✓ Ontwikkeld in nauwe samenspraak met boerenlandvogelboeren van het eerste uur
- ✓ Gezond, smakelijk en structuurrijk ruwvoer voor melkvee

verkrijgbaar via je lokale zaaizaadleverancier

www.lgseeds.nl

04/2021

✓ Advies en levering rondom Bokashi
✓ Advies en levering kruiden en vlinderbloemigen
✓ Levering kalk en gesteentemelen

Wil je jouw evenement **bij een breed publiek** onder de aandacht brengen?

Plaats hem dan gratis op

WWW.LANDBOUWAGENDA.NL

Vork.org is vernieuwd!

- NATUUR
- VOEDING
- VOEDSELKETEN
- MILIEU
- LANDBOUW

Ga snel naar Vork.org

Draai om voor onze Akkervogels

HELPT U ONS BLIJVEN VLIEGEN?

Als abonnee of donateur steunt u ons ook! Ga naar: **onzeweidevogels.nl**

'onze Weidevogels' inspireert en verbindt. En dat willen we blijven doen. Daarom zijn extra partners van harte welkom. Wilt u 'onze Weidevogels' ondersteunen: financieel, met content en netwerk? We bespreken graag de mogelijkheden voor een waardevolle samenwerking.

Neem contact op met: Gijs Gjaltema van JEEN communicatie, gijs@jeen.nl
of Mark Oude Luttikhuis van Agrio, mark@agrio.nl

INITIATIEFNEMERS: DEZE EDITIE VAN 'ONZE WEIDEVOGELS' IS MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR:

JEEN. | van hall larenstein university of applied sciences | Louis Bolk Instituut | provinsje fryslân provincie fryslân | ABN·AMRO

AGRIO | nederlandse jagers vereniging | BOERENNATUUR | LG | FrieslandCampina | Vogelbescherming NEDERLAND

Editie 2 / 2023

onze Akkervogels

Tellingen sturen de maatregelen

Hoe laten we de veldleeuwerik weer zingen?

Terug naar de heg

Vogels kijken zonder de deur uit te gaan? In de podcast Dwaalgasten gaat Arjan Dwarshuis met BN-ers op zoek naar hun favoriete vogel, Quincy van Driesten vertelt in Uitgevogeld sprookjesachtig waar de vogelnamen vandaan komen, Arjan Berben verbaast zich in Vogelpassie over het werk van vrijwillige vogelbeschermers. Met De Vogelspotcast van Arjan Dwarshuis en zijn jeugdvriend Gisbert word je meegenomen in de kunst van vogels vinden en herkennen. Regelmatig verschijnen er nieuwe afleveringen.
Vogelbescherming.nl/podcasts
Spotify en Apple Podcast

Vogelbescherming
NEDERLAND

INHOUD

04

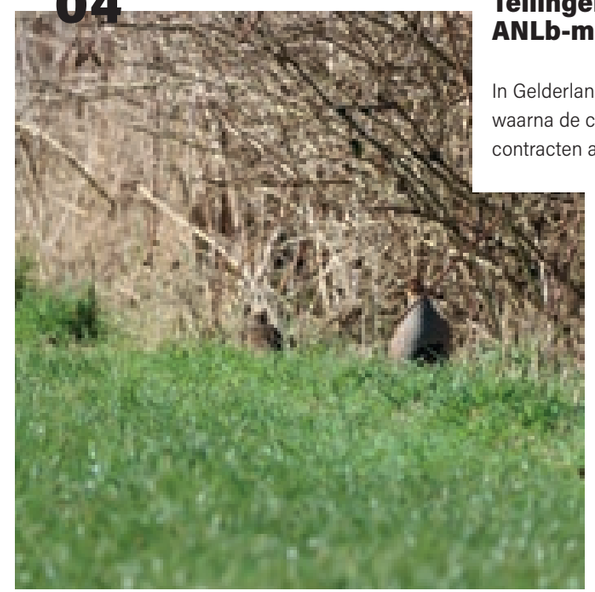

Tellingen sturen de ANLb-maatregelen

In Gelderland tellen vrijwilligers patrijzen waarna de collectieven met boeren contracten afsluiten. Werkt deze aanpak?

08

Meer akkervogels door groei in veldstruweel

Niet predatie maar een goed leefgebied is cruciaal voor akkervogels.

12

Terug naar de heg

Meer heggen in het landschap stimuleert de biodiversiteit.

EN VERDER IN ONZE WEIDEVOGELS

Profiteren weidevogels van druppelirrigatie?	06
Kruiden zaaien met een drone	11
Groot melkveebedrijf met weidevogels kan	14
Minder kevers in mestflat door pesticiden in voer	22
Aanvalsplan Grutto vordert gestaag	28
Vossenraster in het water	34
Column Weidevogelman	35
Mozaïekbeheer verdriedubbelt broedparen Húnserpolder	38
Rendabel extensiveren met eco-regelingen en ANLb	42

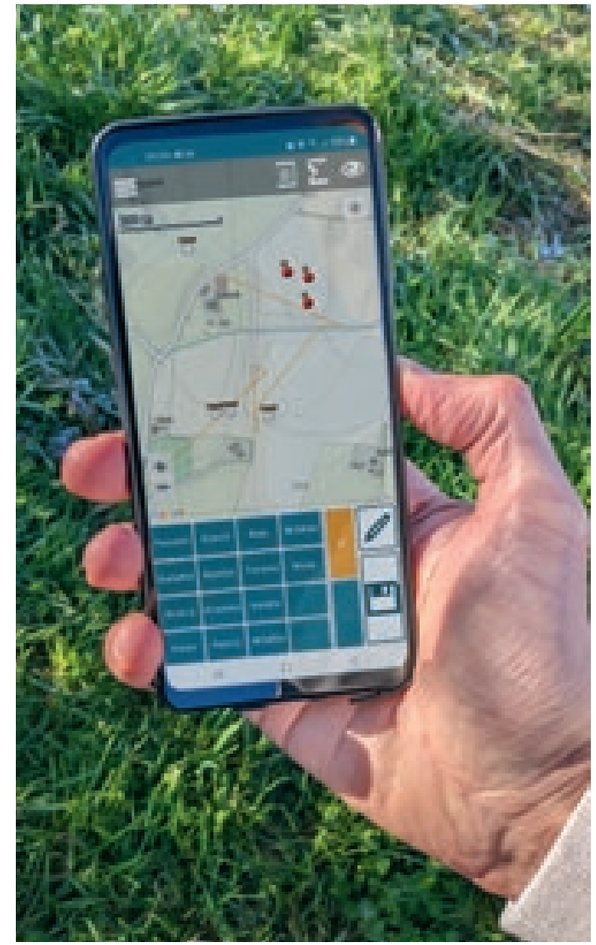

Vrijwilligers in Gelderland voeren via een app hun waarnemingen in.

Tellingen patrijzen sturen de maatregelen

In Gelderland loopt een andere aanpak om de patrijzenstand op te krikken dan in de andere provincies. De focus ligt op vrijwilligers die gebieden in kaart brengen waar patrijzen voorkomen, waarna de agrarische collectieven met boeren tot contracten proberen te komen om de leefgebieden aantrekkelijker te maken. De vraag is, werkt zo'n aanpak?

Tekst: Robert Ellenkamp
Beeld: Robert Ellenkamp, Henri Lepoutre

In 2018 startte Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) in samenwerking met de drie Gelderse collectieven met een vernieuwde aanpak om de patrijzenstand in Gelderland te verbeteren. Tot dan werd er in Gelderland net zo gewerkt zoals dat in de andere provincies nog steeds gebeurt. Medewerkers van Sovon worden ingevlogen om te tellen. „Vanwege de deskundigheid zijn dit waardevolle tellingen, maar het inhuren is ook duur", vertelt Annette den Hollander. Zij coördineert samen met collega Rosina Verweij het patrijzenproject namens Landschapsbeheer Gelderland. „Door jaarlijks met vrijwilligers te tellen, kunnen we de ontwikkelingen beter volgen."

Vrijwilligers motiveren

Gelderland kent inmiddels 389 vrijwilligers die in het voorjaar 291 telgebieden aflopen. En daar komen vaak nog groepjes vrijwilligers bij. Het mes snijdt hier aan meer kanten, zo laat Den Hollander weten. „Veel vrijwilligers zijn gepensioneerden die graag wandelen. Tegelijk zorgt het voor draagvlak en enthousiasme om iets voor patrijzen te doen. Via de collectieven of akkervogelprojecten komen er ook zaadmengsels beschikbaar voor particulieren die grond hebben in het buitengebied om stroken in te zaaien. Dat zijn soms de tellers zelf of het gaat om mensen die de tellers kennen in de telgebieden."
De vrijwillige tellers enthousiast houden is nog wel een uitdaging, zo is de ervaring na enkele jaren van Wilfried Berendsen. Hij is gebiedscoördinator in het westelijke deel van de Achterhoek bij het agrarisch collectief VALA. „Vrijwilligers willen wel graag patrijzen zien. Als ze die niet zien, haken ze af of tellen ze minder." Berendsen stelt ook vast dat niet iedere vrijwilliger even geschikt is voor het zoeken naar patrijzen. „In mijn werkgebied zitten eigenlijk overal patrijzen. Dan is het vooral de kunst om ze te vinden. Naast het afspelen van het geluid van de haantjes in de eerste telling van het seizoen tot en met eind maart, heb je er ook wel wat aanleg en geduld voor nodig. Het is voor ons dus zaak om die tellers enthousiast te houden. Wij organiseren daarom ook bijeenkomsten om tellers betrokken te houden en extra tips te geven."

Schuilplaats op het erf

Melkveehouder Henri Lepoutre uit het Gelderse Batenburg startte vier jaar geleden met het nemen van maatregelen voor patrijzen op zijn eigen melkveebedrijf met 115 koeien. „Ik probeer wat dingen te doen die mensen graag zien." Inmiddels zaait hij ook akkerranden en bloemblokken in bij collega's. Op zijn percelen in de uiterwaarden werd dat zaadje geplant doordat er vrijwilligers nesten van kieviten opspoorden. „Ik hield daar dan rekening mee. Later kon ik daar een vergoeding voor krijgen en kwam er meer bij. Vorig jaar had ik samen met mijn buurman een halve hectare kruidenrijk grasland in de uiterwaarden en voor mezelf nog een stuk van 20 en 30 are en een strook langs een slootkant van 12 meter breed en 200 meter lang met akkerranden en bloemblokken. En dit jaar nog wat meer langs de slootkanten omdat het binnen de bufferstroken valt."
Lepoutre werkt samen met vrijwilligers die patrijzen komen tellen en met jagers. Achterop zijn erf heeft hij zelfs een schuilplaats tegen predatoren uit de lucht waar patrijzen kunnen schuilen en worden bijgevoerd op momenten dat er te weinig voedselaanbod is. Deze 'hungry gap' is een reden dat de populatie onder druk staat. Lepoutre ziet dat al die maatregelen werken. „Ik zie regelmatig patrijzen en in de zomer vaak met veel jongen. Hier in het gebied zitten inmiddels 22 broedparen."

Maatregelen op juiste plek

De particuliere initiatieven om hoekjes en strookjes in te zaaien, zijn een mooie bijvangst om het leefgebied van patrijzen te verbeteren. Het doel van de hele aanpak is gericht op wat grootschaligere beheerpakketten die door de collectieven met boeren worden afgesproken. De drie collectieven krijgen vanuit Landschapsbeheer Gelderland de locaties aangereikt waar de patrijzen zitten, waarna de gebiedscoördinatoren van de drie Gelderse collectieven VALA, Rivierenland en Veluwe op die locaties pakketten proberen af te sluiten. Binnen de collectieven zijn mede op basis van de tellingen in 2020 focusgebieden aangewezen. Binnen Collectief Rivierenland, zo laat gebiedscoördinator Theo van Goch weten, zijn daar ANLb-pakketten afgesloten met boeren voor trioranden en de aanleg van keverbanken. Een triorand is een akkerrand van liefst 18 meter breed die tegelijkertijd dekking, foerageer- en nestelmogelijkheden voor de patrijs, maar ook voor andere akkervogels zoals graspieper en gele kwikstaart, biedt. „Uit de analyse die Landschapsbeheer Gelderland voor ons maakt, kunnen we nu de conclusie trekken dat de meeste maatregelen die we nemen voor patrijzen binnen die focusgebieden goed gelegen zijn ten opzichte van de broedparen die door vrijwilligers worden waargenomen. Wanneer de maatregelen binnen 500 meter van een broedterritorium liggen, is het binnen het bereik van de patrijzen en gaan ze daarvan profiteren", verwacht Van Goch.
In de Achterhoek blijkt overigens uit dezelfde analyse dat rondom Hengelo de broedparen juist ver van de gebieden met maatregelen liggen. Toch vinden tellers daar al drie jaar op rij meer broedparen.

> 'Voor ons is het zaak om tellers enthousiast te houden'

Resultaten

Patrijzen hebben grote legsels van circa vijftien eieren, dus als de voorwaarden binnen het gebied goed zijn, kan de populatie snel groeien. Uit de cijfers van heel Gelderland blijkt echter nog geen groei. Op basis van de verzamelde telgegevens concludeert Landschapsbeheer Gelderland dat er in 2022 325 territoria van de patrijs waren binnen de telgebieden. Ten opzichte van het jaar ervoor is dat een daling van 20 procent, terwijl de vergelijking van 2021 met 2020 juist stabiel tot licht stijgend was.
Ook binnen de focusgebieden waar de maatregelen zich concentreren, daalde in 2022 het aantal broedparen: in de Achterhoek met 11 procent en in het Rivierengebied met 33 procent. Ook hier zitten wel verschillen tussen, want uit de analyse van Landschapsbeheer Gelderland blijkt rond Vorden het aantal broedparen al drie jaar op rij te stijgen en zijn de aantallen inmiddels meer dan verdubbeld. Het percentage van het oppervlak waarop ANLb-maatregelen voor de patrijs waren genomen, was in 2022 in veel telgebieden hoger dan in 2021. In het voorjaar van 2024 moet duidelijk worden of patrijzen daarvan profiteren.

Statistieken met een maar

Op basis van deze statistieken lijkt de conclusie te zijn dat de aanpak in Gelderland niet effectief is, maar die conclusie is te voorbarig. Uit de evaluaties blijkt dat telgebieden veranderen en in aantallen per deelgebied sterk van jaar tot jaar kunnen schommelen. Een langjarige trend die goed onderbouwd is, valt daardoor nog niet te maken. Ook blijken tellers soms niet meer te tellen of ze vergeten het goed in te voeren in Avimap, het registratiesysteem van Sovon dat daarvoor beschikbaar is. Naast deze tellingen worden er ook telgegevens uit waarneming.nl bij betrokken waar iedereen die een patrijs ziet een waarneming kan invullen. Die data wordt ook gebruikt om er achter te komen waar de patrijzen zitten en zijn waargenomen.
En dan zijn er nog de weersomstandigheden. Annette den Hollander: „Er zijn altijd jaarverschillen. Voedseltekort in de winter kan een van de oorzaken voor de teruggang zijn. Het wisselvallige en nog koude weer in april kan ook van invloed zijn geweest, want er werden laat in het seizoen nog jonge patrijspullen gezien. En tenslotte kan het droge weer vanaf mei een negatief effect op de insectenstand hebben gehad, waardoor er ook minder voedsel beschikbaar was. Het blijkt dus heel lastig te zijn om goede conclusies te trekken. Maar ons doel is ook niet om de populatie in Gelderland compleet in beeld te krijgen, even afgezien van het feit dat het sowieso een lastige vogel is om te spotten. We willen de ANLb-maatregelen voor akkervogels op de juiste plek nemen. De patrijs staat symbool voor een grotere groep akkervogels. Heeft de patrijs het naar zijn zin, dan hebben de andere akkervogels dat meestal ook. Daarom richten we ons op het tellen van de patrijs, maar het doel is breder." ◂

Groei in aantallen akkervogels door groei veldstruweel

Predatie speelt bij akkervogels een minder grote rol dan bij weidevogels. Voor patrijzen en andere akkervogels van het open veld ontbreekt vooral een goed leefgebied. Die is er wel voor bijvoorbeeld putters die groeien in aantallen door de aanleg van meer bomen en struiken.

Tekst: Oswin Schneeweisz en Robert Ellenkamp
Beeld: Susan Rexwinkel, Ingrid Sweers, Gertjan van Noord

Bij akkervogels speelt predatie minder een rol als het gaat om het behoud van populaties dan bij weidevogels. Akkervogels die op erven en in struiken broeden zijn minder zichtbaar; voor ons, maar ook voor eventuele predatoren. Natuurlijk worden soms uilenkasten leeggehaald door marters en prederen kiekendieven bij een tekort aan muizen graag op jonge akkervogels, maar de effecten op de populatie zijn beperkt.
Onderzoeker Erik Kleyheeg van Sovon: „Bij predatie moet je je altijd afvragen: waarom wordt een soort gepredeerd? Komt dat door een toename van het aantal predatoren of zijn er andere omstandigheden? Door de afwezigheid van insecten in de jonge kuikenfase en onvoldoende dekking kunnen soorten gemakkelijker gepredeerd worden. Vooral de inrichting van ons landschap speelt een belangrijke rol bij de afname van akkervogels. We moeten veel grootschaliger te werk gaan bij het aanleggen van akkerranden en stroken. Nu ontstaan overal mooie gebieden waar vogels dekking en voedsel vinden, maar het zijn vaak geïsoleerde eilandjes. Die vogels zitten opgesloten in een mini-habitat, waar vossen en andere predatoren ze gemakkelijk vinden. Zo creëer je een ecologische val."

Ik realiseer mij dat dat een duistere boodschap is, maar daar kunnen we van leren

Putters profiteren in Noordoost-Nederland van meer veldstruweel.

Afname

Dat akkervogels het moeilijk hebben, blijkt ook uit de Vogelbalans van Sovon van 2020. Daarin staat dat er niet alleen sprake is van een 'achteruitgang in aantallen akkervogels, maar dat ook de verspreiding minder wordt en bovendien het nest- en broedsucces terugloopt'. Kleyheeg: „Die situatie is drie jaar later nog weinig veranderd. De groep van het open boerenland is in nog geen dertig jaar tijd met bijna 70 procent afgenomen."
Daarbij doelt hij vooral op soorten als scholekster, grutto, wulp, kievit en patrijs. De soorten van erf en struweel laten in de laatste decennia juist een relatief stabiele trend zien. Zij profiteerden namelijk van onder andere groenaanplant langs wegen en erven. Wel is het beeld op soortniveau nogal wisselend. Zo doet de putter het goed, maar doet de zomertortel het juist slecht.
In deze groep is vooral sprake van een afname in aantallen ►

HELPT U ONS BLIJVEN ZINGEN?

‘onze Akkervogels’ inspireert en verbindt. En dat willen we blijven doen. Daarom zijn extra partners van harte welkom. Wilt u ‘onze Akkervogels’ ondersteunen: financieel, met content en netwerk? We bespreken graag de mogelijkheden voor een waardevolle samenwerking.

Neem contact op met Gijs Gjaltema,
JEEN communicatie, gijs@jeen.nl
of Mark Oude Luttikhuis, Agrio, mark@agrio.nl

Als abonnee of donateur steunt u ons ook!
Ga naar:
onzeweidevogels.nl

INITIATIEFNEMERS: DEZE EDITIE VAN ‘ONZE AKKERVOGELS’ IS MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR:

JEEN. AGRIO Vogelbescherming NEDERLAND BOERENNATUUR

Meer luzerne kan helpen

Een van de eerste effecten van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) is dat er meer eiwithoudende gewassen worden geteeld, zoals luzerne en rode klaver. Jos Groot Koerkamp van zaaizaadveredelaar Limagrain schat bijvoorbeeld in dat het areaal met luzerne is verdubbeld ten opzichte van vorig jaar. „Wij, maar ook andere veredelaars, waren eind vorig jaar uitverkocht qua zaaizaad. Dit is niet alleen voor het GLB gunstig, maar ook om meer eiwit van eigen land te halen. Daar kunnen akkervogels van gaan profiteren. Nu is het bij luzerne wel zo dat het vaak ingezet wordt als maaigewas. De eerste snede maai je bij begin bloei, normaal gesproken gaat deze er twee tot drie weken later af dan bij gras en dan zitten vogels er nog volop in. Is het ingezaaid op percelen met uitgestelde maaidatum dan geeft het wel een impuls aan akkervogels. Melkveehouders kunnen dit structuurrijkere gewas prima voeren vanwege de extra prik. Nu komt luzernehooi vaak nog uit het buitenland.”

in het zuiden en westen van ons land, terwijl de aantallen in het noordoosten toenemen. Kleyheeg: „Uit onderzoek blijkt dat veldstruweel in het zuiden en westen afneemt en in het noordoosten juist toeneemt. Met name geelgors en grasmus profiteren van extra veldstruweel, waardoor die soorten toenemen.”

Maatwerk

Raymond Klaassen van het Kenniscentrum Akkervogels deelt de visie over het landschap van Kleyheeg. „Wij hebben vorig jaar samen met de agrarische collectieven een analyse gemaakt van de effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer in Groningen. De maatregelen die we nu in het agrarisch natuurbeheer nemen, helpen vooral de grasmus en de geelgors. De soorten waar we ons echt zorgen over maken – zoals de soorten van de open akkers als graspieper, veldleeuwerik en gele kwikstaart – hebben er te weinig aan. Je zou je zelfs kunnen afvragen of het hele agrarisch natuurbeheer voor die soorten verschil heeft gemaakt. Ik realiseer mij dat dat een duistere boodschap is, maar daar kunnen we van leren. We moeten het anders doen.”

Veldleeuweriken en gele kwikstaarten zijn gebaat bij eiwitgewassen zoals luzerne en grasklaver, mits er niet te snel achter elkaar gemaaid wordt. Klaassen: „In Zeeland hebben we aangetoond dat je daarmee de leeuweriken echt helpt. Het probleem is echter dat dit soort gewassen voor boeren commercieel niet interessant zijn door de lage saldi, terwijl deze gewassen perfect passen binnen de ideeën over kringloop- en natuurinclusieve landbouw. Verder moeten we ons vaker de vraag stellen: voor welke soorten richten we ons landschap in? Een patrijs vraagt om andere keuzes dan een kwikstaart. Ons beheer is nu teveel een eenheidsworst. Akkervogelbescherming is maatwerk.” ◄

Terug naar de heg

Meter voor meter gaan de kale meidoornstammetjes, afgewisseld met onder meer Gelderse roos en kardinaalsmuts, in de vooraf gemaakte plantsleuf. De laatste planter van de groep vrijwilligers stampt met zijn laarzen de grond goed dicht. Dat is belangrijk, want anders gaan de wortels schimmelen. Zo verschijnen op diverse plaatsen in ons land heggen op agrarische grond. Een boost voor de biodiversiteit.

Tekst: Oswin Schneeweisz
Beeld: Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

Ooit stond ons land (de hogere delen) vol heggen en struwelen, maar schaalvergroting van de landbouw en ruilverkaveling maakten een einde aan dit fraaie veld- en akkermeubilair. Menig boer zette de zaag erin, want al die heggen waren maar onhandige dingen. Obstakels in een super-efficiënt productieproces. Maar, Bob Dylan zong het al: 'The times they are a changing.' Boeren en burgers beseffen tegenwoordig dat die oude heggen niet alleen handig waren omdat ze het vee tegenhielden, maar ook belangrijk waren voor de biodiversiteit. Gestaag komen ze dan ook weer terug: de maasheggen, de hoge hagen, de knip- en scheerheggen of struweelranden.

Voedsel

Zo'n heg is een superrijke habitat voor diverse vogels, insecten, vlinders en bijen. Het gonst er letterlijk van het leven. Verschillende vruchtdragende struiken bieden door het jaar heen voedsel. Reeën snoepen van de knoppen, wilde bijen en andere insecten van de nectar en in het najaar vormen de vruchten voor trekvogels een welkome bron van voedsel. Ook bieden heggen een prima schuilplaats voor soorten als braamsluiper, grasmus en spreeuw. Ze verdwijnen als het ware in zo'n haag als een sperwer of andere roofvogel ze in het vizier heeft.
Bijkomend voordeel is dat heggen ook dekking bieden voor hazen en kleine zoogdieren en benut worden als verbindingszones in het landschap. En dan hebben we het nog niet gehad over de fazanten en patrijzen die graag in de dekking van die heggen leven.

Groene jagers

Steeds vaker trekken boeren, jagers en burgers samen op om heggen aan te planten. Zo werkt de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging al jaren samen met stichting Deltaplan biodiversiteitsherstel en stimuleert de Jagersvereniging de aanplant van heggen en akkerranden door jagers. In het Buijtenland van Rhoon sloegen jagers, boeren en burgers de handen ineen met een integrale gebiedsaanpak, gestoeld op drie pijlers: natuur, meer duurzame landbouw en recreatie. Jager Willem Vrijenhoek: „We hebben hier oude hoogstamboomgaarden terug geplant omringd met fraaie knip- en scheerheggen, er is een griend aangelegd met wilgen en er kwam met een takkenril een verbindingszone tussen het natuurgebied en de landbouwpercelen. In het noorden zijn we de ontstruiking tegengegaan door het plaatsen van heggen, aanleggen van boomgaarden en het ontwikkelen van een griend. In het zuidelijke deel hebben we juist een open structuur weten te creëren. Daar zijn alle hoge struiken en solitaire bomen juist weggehaald omdat die anders dienen als uitkijkposten voor predatoren. Zoals de havik bijvoorbeeld; die gaat graag in een hoge boom zitten om vervolgens een eindje verderop zijn slag te slaan."
Vrijenhoek beschouwt deze inzet als een vanzelfsprekende taak voor de jager. „Jagers hebben de wettelijke plicht om te zorgen voor een goede wildstand in het veld.

Maar als ik weidevogels hoor in een gebied, kies ik er toch voor om daar geen heg te plaatsen

Maar elke jager geniet ook persoonlijk van een hoge biodiversiteit in zijn veld. Daar doe je het voor! Zelfs al leidt dat soms tot dilemma's. De toenemende hazenstand is prachtig, maar betekent ook meer schade voor boeren. Zo heeft elk voordeel zijn nadeel."

Mineralen

Melkveehouder Martijn Hulsman liet in 2020 tussen zijn weilanden op landgoed Vilsteren bij Ommen (OV) verschillende heggen planten. Hulsman boert biologisch en heeft een melkveebedrijf met zeventig koeien en zeventig schapen. Hij is ervan overtuigd dat de heggen beter zijn voor zijn dieren dan prikkeldraad. Hulsman: „Kijk maar naar koeien in een weiland met raaigras. Die staan altijd onder de afrastering te grazen op zoek naar andere plantjes. Dat zegt toch genoeg? Daar wordt niet gemaaid en daar groeit ook wat anders dan raaigras. Ze komen kennelijk iets tekort. Mineralen bijvoorbeeld. Die krijgen ze nu binnen door aan de nieuwe heg te knabbelen. Dus zo'n heg is niet alleen goed voor de biodiversiteit, maar ook voor mijn vee."
Hulsmans heggen bestaan uit verschillende en zoveel mogelijk inheemse soorten, zoals meidoorn, sleedoorn en haagbeuk. Komend najaar wil hij weer nieuwe heggen planten.

Hoopheggen

Hulsman kreeg hulp en advies van de vrijwilligers van stichting Hoopheggen die als missie heeft 'met zoveel mogelijk mensen zoveel mogelijk heggen planten'. De stichting is opgericht door landschapsarchitect Jantine Schinkelshoek. „Inmiddels hebben we met onze vrijwilligers zo'n 35 kilometer heg aangelegd. Het is een leuke en simpele manier om een positieve bijdrage te leveren aan de biodiversiteit en het verbindt mensen."
Schinkelshoek: „Heggen slaan net als bomen CO2 op; dat maakt het voor bedrijven interessant om een samenwerking met ons aan te gaan. Toch willen we greenwashing voorkomen. Daarom hebben we ook de voorwaarde dat bedrijven daadwerkelijk komen meehelpen met planten."
Met een kritische blik kijkt Schinkelshoek ook naar de locaties waar heggen worden geplant. Schinkelshoek: „Onze ervaring is dat het in weidevogelgebieden lang niet altijd een positief effect heeft. Je creëert namelijk ook een soort ecologische val. De weidevogel heeft het al moeilijk vanwege allerlei oorzaken. Dan moet je niet ook nog de predatiekans willen verhogen, want dat kan gebeuren als je een heg in een weidevogelgebied plaatst. Je haalt in feite een heel nieuw ecosysteem naar binnen, omdat in die heggen allerlei biodiversiteit tot ontwikkeling komt. De muizen die in de heggen gaan zitten, trekken bijvoorbeeld roofvogels aan en een heg biedt ook dekking aan tal van andere predatoren. Dus het is best een complex verhaal. Een heg is een boost voor de biodiversiteit, maar als ik weidevogels hoor in een gebied, kies ik er toch voor om daar geen heg te plaatsen."

Financieel

Boeren die interesse hebben in het plaatsen van heggen op hun land, kunnen contact opnemen met Stichting Hoopheggen via de website hoopheggen.nl. Binnen het nieuwe GLB tellen heggen ook financieel mee. Minimaal 4 procent van het bouwland moet immers niet-productief ingericht worden. Dat kan door middel van landschapselementen zoals sloten, heggen en boomgroepen. Wel even opletten: een landschapselement zoals een heg grenst met minimaal één van de lange zijdes aan landbouwoppervlakte of aan een ander subsidiabel landschapselement. Alleen dan telt het mee. Grond die geen landbouwgrond is (dus niet-subsidiabel), mag het landschapselement niet helemaal omsluiten. Dus bijvoorbeeld een heg midden op een erf telt niet mee voor het GLB. ◄

Heggen vullen het voer van koeien aan volgens melkveehouder Martijn Hulsman.

Inheemse soorten voor een heg

Voorzitter Jaap Dirkmaat van Vereniging Nederlands Cultuurlandschap maakt zich al lange tijd sterk voor streekeigen landschapselementen als heggen. Bij het kiezen van soorten dient rekening gehouden te worden met grondsoort en voorkomen in de regio. Denk aan soorten als zwarte els, wilde appel, wegedoorn, winterlinde, fladderiep, lijsterbes, liguster en beuk.

Hoe we de veldleeuwerik (weer) aan het zingen krijgen

Goed nieuws en slecht nieuws over de veldleeuwerik. Het slechte nieuws: er is sprake van een ware populatie-crash. Het aantal broedparen in ons land daalde in de afgelopen decennia van vijfhonderdduizend naar veertig-duizend. Het goede nieuws: een bouw-plan met zomer- en wintergranen en luzerne biedt volop kansen.

Tekst: Oswin Schneeweisz
Beeld: Marcel van Kammen

Wie met oudere boeren spreekt, hoort onvermijdelijk de verhalen over het vrolijke geluid van weleer. Het geluid van de vele zangvogels, zoals veldleeuweriken, die onze akkers en graslanden bevolkten. „Het is opmerkelijk", zegt Henk-Jan Ottens van Stichting Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels. Ottens volgt het wel en wee van de vogel al zo'n 25 jaar en zegt: „Terwijl de teruggang van de populaties veldleeuweriken veel groter is dan die van bijvoorbeeld de grutto is er toch minder aandacht voor. De zangvogels zijn een beetje een blinde vlek in het biodiversiteitsverhaal. Ze doen niet echt mee."

Teruggang

Vooral op graslanden heeft de soort het zwaar. Er wordt vroeg en vaak gemaaid, er is een afname van insecten en er is predatie door vos, das en roofvogels. „Een soort als de veldleeuwerik heeft helemaal niet veel nodig: een beetje voedsel en voldoende dekking. Des te opmerkelijker dat de soort het zo ►

Henk-Jan Ottens: „De veldleeuwerik maakt graag gebruik van akkerranden."

Veldleeuweriken profiteren van teelten met luzerne.

„Een soort als de veldleeuwerik heeft helemaal niet veel nodig: een beetje voedsel en voldoende dekking"

slecht doet", zegt Ottens. „We weten, ondanks jarenlang onderzoek, nog niet exact wat de reden van die afname is, maar vermoedelijk heeft het te maken met het minder voorkomen van kruiden in grasland, afname van insecten en het maaibeleid. De afname van insecten zou een rol kunnen spelen omdat jongen voortgebracht worden met mogelijk een verminderde conditie."

Broedhabitat

Maar al die stroken en akkerranden die de laatste tijd door boeren en natuurbeschermers worden gemaakt, helpen die de leeuwerik niet? Ottens: „Uit eerder onderzoek blijkt dat faunaranden doen waar ze voor bedoeld zijn, namelijk een aantrekkelijk foerageerhabitat bieden dat rijk is aan insecten. De veldleeuwerik maakt graag gebruik van akkerranden en bouwt in de buurt zijn nest dankzij de aanwezigheid van insecten. Echter, om de veldleeuwerik in agrarische gebieden te behouden, zijn alleen akkerranden niet voldoende. De veldleeuwerik heeft behalve aan voedsel ook behoefte aan een geschikt en veilig broedhabitat. In weidegebieden en gebieden met gemengde landbouw is het noodzakelijk om aangepast maaibeheer te ontwikkelen, toegespitst op de veldleeuwerik. Waar het bij de grutto vooral gaat om het uitstellen van de eerste snede, is het voor de veldleeuwerik daarnaast belangrijk om de tijdsduur tussen de opeenvolgende maaibeurten te vergroten zodat er voldoende tijd is om de drie opeenvolgende legsels groot te krijgen. Een andere maatregel kan het vergroten van de oppervlakte luzerne zijn. Veldleeuweriken broeden graag in luzerne en de overleving is er het hoogst van alle gewassen. Van belang is dan wel dat de luzerne niet vaker dan twee keer per jaar wordt gemaaid. Gewassen zijn pas veilig om in te broeden als in deze gewassen minimaal 45 dagen geen bodemkundige bewerkingen plaatsvinden."

Kleinschalig

In Zweden en Engeland vond een samenwerkingsproject plaats tussen boeren en vogelonderzoekers. Aangezien veldleeuweriken graag op wintergraan trekken, maar dit gewas al snel te hoog en te dicht wordt, werd de boeren gevraagd om bepaalde plekken in het graan niet in te zaaien. De onderzoekers zagen op die plaatsen een toename van de populatie.
Ook Henk-Jan Ottens volgde een jaar of tien geleden een dergelijk experiment in Zeeland. Ottens: „Om de zoveel meter zetten de boeren hun zaaipijp even dicht, wat resulteerde in een patroon van 'kale plekken' van ongeveer 1 bij 1 meter in het graan. Die plekken groeiden echter op den duur weer dicht met onkruid, dat vervolgens weer werd plat gespoten. De veldleeuwerik had er dus uiteindelijk weinig baat bij. Ik acht een dergelijke aanpak eigenlijk alleen geschikt voor de laatste fase van de groei: als het gewas hoog en dicht is. Maar dan zal het nog in combinatie met andere maatregelen moeten gebeuren. Anders zet het te weinig zoden aan de dijk."
Het probleem is volgens Ottens vooral de kleinschaligheid. „Als we de veldleeuwerik willen redden, zullen we het grootschalig moeten aanpakken anders heeft het gewoon te weinig effect. En we moeten vooral kijken naar de graslanden. Die moeten een stuk biodiverser gaan worden en er moet later en minder gemaaid worden, zodat de kuikens de kans krijgen om groot te worden. Het kan. Op percelen waar hiermee geëxperimenteerd is, zie je de populatie meteen toenemen. We hebben dus het instrumentarium in handen. Alleen moeten we nu alle kleinschalige activiteiten grootschalig durven uit te rollen." ◄